

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Využití regionální literatury v primárním vzdělávání

Diplomová práce

Studijní program: M7503 – Učitelství pro základní školy

Studijní obor: 7503T047 – Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Autor práce: **Martina Řondíková**

Vedoucí práce: Mgr. Jana Bednářová, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martina Řondíková**
Osobní číslo: **P11000577**
Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základní školy**
Název tématu: **Využití regionální literatury v primárním vzdělávání**
Zadávající katedra: **Katedra primárního vzdělávání**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomantka se bude v průběhu příprav a vypracování řídit metodickými a organizačními pokyny vedoucí práce.

Cílem teoretické části diplomové práce je zmapovat regionální literaturu Podkrkonoší se žánrovým zaměřením zejména na pověsti a pohádky a prostudovat odbornou pedagogickou literaturu, zabývající se možnostmi zařazení této literatury do výuky primární školy, a to formou projektového vyučování.

Cílem praktické části je na základě teoretických poznatků připravit a uskutečnit projekt v primární škole, který bude zaměřen na poznávání historie a kultury dané oblasti, včetně regionální literatury. Součástí projektu je činnostní dílna tvořivého psaní dětí. Dalším cílem praktické části je tematický rozbor vybraných pohádek a pověstí regionu Podkrkonoší.

Metody práce:

- * Projektové vyučování s regionální tematikou.
- * Uspořádání souboru žákovských produktů kreativního psaní na téma "pověst mého kraje".
- * Tematický rozbor vybraných pohádek a pověstí z regionu.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. Teorie a praxe projektové výuky. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 160 s. ISBN 978-80-210-4142-4.

ZORMANOVÁ, Lucie. Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 155 s. Pedagogika.

KOUDELKOVÁ, Eva. Krakonoš v literatuře: kapitoly k literárnímu ztvárnění látky o Krakonošovi. Liberec: Bor, 2006, 333 s., [32] s. obr. příl. ISBN 80-868-0723-1.

Čtení o Krakonošovi: sborník studií (převážně) o literárních podobách vládce hor. Editor Eva Koudelková. Ilustrace Jarka Vaňová. Liberec: Bor, 2002, 175 s. ISBN 80-902901-3-2.

KUBÁTOVÁ, Marie. Pohádky o Krakonošovi: slovník českých slov a frází souznačných, blízkých a příbuzných. Vyd. 4., V nakl. Artur 3. Editor Eva Koudelková. Ilustrace Helena Zmatlíková. Praha: Artur, 2011, 129 s. ISBN 978-80-87128-73-2.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Jana Bednářová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání diplomové práce:

8. prosince 2014

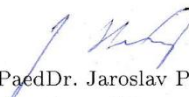
Termín odevzdání diplomové práce:

30. dubna 2016

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PaedDr. Jaroslav Perný, Ph.D.
vedoucí katedry

dne

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Děkuji Mgr. Janě Bednářové, Ph.D. za trpělivost a ochotu při zpracovávání diplomové práce, děkuji i za cenné připomínky, návrhy a odborné vedení. Mým přátelům děkuji za podporu. PaedDr. Janě Hruškové spolu s Mgr. Ivanou Mejsnarovou děkuji za možnost zrealizování projektového vyučování na Základní škole v Dolní Branné a za velmi vřelý přístup.

Anotace

Diplomová práce nesoucí název „Využití regionální literatury v primárním vzdělávání“ je složena z teoretické a praktické části.

Teoretická část obsahuje vymezení regionu Krkonoše a Podkrkonoší, v krátkosti zmiňuje historii vybrané oblasti s jejími turistickými cíli. Dále se dostává k literatuře a k žánrům dětské literatury v daném regionu, které jsou nejčastější. Popisuje vybrané autory z tohoto prostředí. Poslední část teoretické části je věnovaná projektovému vyučování z obecného hlediska.

Praktická část obsahuje tematický rozbor vybraných pohádek a pověstí z daného regionu. Součástí praktické části je návrh projektu pro 2. ročník základní školy. V projektu se nachází činnosti, které se zabývají poznáváním dané obce a regionální literatury. Žáci na konci projektu zkouší vytvořit svoji vlastní pověst na téma „pověst mého kraje“.

V přílohách této práce lze najít popis realizace projektu a jeho zhodnocení. Dále je přiložen Soubor žákovských prací, jenž je výsledným výstupem projektu navrženého v rámci této diplomové práce.

Klíčová slova

Krkonoše a Podkrkonoší, Dolní Branná, regionální literatura, pohádky, pověsti, projektové vyučování

Annotation

The diploma thesis named “The Use of Regional Literature in Elementary Education” is divided in two parts – theoretical and practical.

The theoretical part contains the definition of Krkonoše and Podkrkonoší region, a history of chosen area and its tourist destinations. Additionally it points out the most common child literature in the region. It describes some of chosen authors from this area. The last chapter of the theoretical part is dedicated to project teaching in general terms.

The practical part contains the thematic analysis of chosen local fairytales and legends. The practical part contains a project concept for second-grade pupils of elementary school. This project includes recognition of the chosen town and local literature. The pupils are supposed to create their own legend with a topic “legend of my region“ at the end of the project.

The attachment of this thesis includes the project records and an overall summary. It also contains a collection of pupils' project work which is an outcome of the project defined by this thesis.

Key words

Krkonoše and Podkrkonoší region, Dolní Branná, regional literature, fairy tales, legends, project teaching

Obsah

Obsah	17
Seznam obrázků	9
Úvod	10
1 Region	11
1.1 Vymezení regionu	12
1.2 Historie regionu.....	13
1.2.1 Vrchlabí.....	14
1.2.2 Dolní Branná	15
1.3 Turistické zajímavosti regionu	16
2 Literatura v Krkonoších a v Podkrkonoší.....	18
2.1 Žánry Podkrkonošské literatury	18
2.1.1 Pohádky.....	18
2.1.2 Pověsti.....	18
2.2 Podoby Krakonoše v literatuře.....	19
3 Vybraní autoři pohádek a pověstí z Podkrkonoší.....	25
3.1 Josef Štefan Kubín	25
3.2 Leontýna Mašínová	27
3.3 Amálie Kutinová	28
3.4 Jaromír Jech	30
3.5 Marie Kubátová.....	32
4 Projektové vyučování.....	35
4.1 Projektová metoda.....	35
4.2 Historie projektové metody.....	35
4.3 Typy projektů	37
4.4 Fáze projektového vyučování.....	38
4.4.1 První fáze – Plánování projektu	39
4.4.2 Druhá fáze – Realizace projektu	39
4.4.3 Třetí fáze – Presentace výstupu projektu	39
4.4.4 Čtvrtá fáze – Hodnocení projektu	40
4.5 Klasické výukové metody použité v projektu	40
4.5.1 Metody slovní.....	40
4.5.2 Metody názorně-demonstrační.....	44
4.5.3 Metody dovednostně-praktické.....	45
4.6 Cíle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a projekt	46

5 Shrnutí teoretických poznatků	48
6 Projekt jako metoda poznávání regionu	50
6.1 Příprava a plánování projektu	50
6.1.1 Příprava projektu	50
6.1.2 Plánování projektu	50
6.2 Zpracování jednotlivých bloků.....	53
7 Tematický rozbor vybraných podkrkonošských pohádek a pověstí.....	68
7.1 Kniha pohádek	68
7.2 Tajemný věků hlas, Pověsti z východních Čech	69
7.3 Pobejtky za kamny a na sluníčku	69
7.4 Z Krakonošovy mošny	70
7.5 Pohádky o Krakonošovi	70
7.6 Krakonošovo čarobejlí	71
8 Shrnutí projektu a rozboru pohádek a pověstí	72
Závěr	73
Seznam použitých zdrojů	74
Seznam příloh.....	79

Seznam obrázků

Obr. 1 Pohádkové Krkonoše ve Svobodě nad Úpou (archiv autorky)	53
Obr. 2 Papírna v Dolní Branné (archiv autorky)	61
Obr. 3 Informace o Dolní Branné – před vytvořením letáku (archiv autorky).....	63
Obr. 4 Obecní úřad (archiv autorky)	66
Obr. 5 Erb (archiv autorky).....	66
Obr. 6 Kostel (archiv autorky)	66
Obr. 7 Kaplička (archiv autorky)	66

Úvod

V primárním vzdělávání je oblast domova a jeho okolí, respektive regionu, vnímána jako tematicky velmi důležitá, která souvisí jednak s přímými životními zkušenostmi žáka, ale která se dotýká jeho kořenů jako místa, kam patří.

Vybraný region pro diplomovou práci se nazývá Krkonoše a Podkrkonoší. Jedná se o nejnámější a největší pohoří České republiky, které si i přes velký zájem turistů dodnes zachovalo mnoho ze svých tradic a kulturního dědictví. Protože jde o velkou oblast jak rozlohou, tak i svojí historií, bude kladen důraz na oblast menší, a to na obec Dolní Branná a její okolí. V této oblasti se uskuteční praktická část práce. Práce využívá i faktu, že se zde narodila sama diplomantka.

Práce je dělena na tři hlavní celky. První dva z nich se zabývají teorií nezbytnou pro část praktickou. Nejprve určuje definicí samotného pojmu region. Dále se věnuje vymezení vybraného regionu, přehledu jeho historie a nejzásadnějším dílům regionálních autorů.

Druhá část se zabývá teorií projektového vyučování. Projektové vyučování bylo pro praktickou část vybráno jako vhodný nástroj pro jeho univerzálnost a osvědčené výsledky. Díky tomuto, dnes již často využívanému způsobu, se žák učí jak samostatnosti, tak i práce v kolektivu.

Třetí část je částí praktickou. Soustředí se na rozbor jednotlivých pověstí vybraného kraje, na práci žáků s těmito pověstmi. V rámci této části je připravován a plánován projekt poznávání regionu pro žáky druhého ročníku.

Cílem této diplomové práce je vytvoření projektového vyučování s regionální tematikou. Projekt by měl zlepšit informovanost žáků o daném regionu a měl by je vést k vytvoření vlastní práce na téma „pověst mého kraje.“ V projektu bude využit především český jazyk, prvouka a výtvarná výchova.

Realizace samotného projektu společně s jednotlivými pracemi žáků jsou přílohami této práce.

1 Region

Definovat pojem region z *latinského* “*regio = říše, království, oblast*“ (Anděl 1996, s. 81) je složité.

Obecné vymezení regionu je problematické, což je mimo jiné dáno i tím, že se tento termín používá v nejrůznějších kontextech a v nejrůznějších vědních disciplínách – v geografických, sociologických, ekonomických či politických. Region lze též definovat z hlediska infrastruktury, kultury či historicky, pro různé výzkumné účely a analýzy, jako statistickou jednotku nebo pro potřeby veřejné správy či za účelem stimulace podpory rozvoje určitého území. To vše do značné míry jednoznačnou definici regionu ztěžuje (Žižka 2013, s. 30).

„Obecně je přijímaná definice chápající region jako složitý dynamický prostorový systém (či dílčí geografický systém), který se formuje na zemském povrchu na základě určitých znaků, které jej odlišují od okolí“ (Anděl 1996, s. 5).

Znaky, které jsou použity na vymezení, mohou být velice různé. Je možné je dělit na charakter subjektivní nebo objektivní. Míra jejich subjektivity a objektivity může být také různá. Charakteristiky regionů zaměřené na typické rysy ve vztahu na způsob vývoje, na probíhající procesy či vazby na určitém území, jsou považovány za subjektivní. Faktory, které určují region, je možné také dělit na exogenní a faktory endogenní. K exogenním faktorům se řadí faktory přírodní (vodní a lesní plochy, zemědělská půda, zastavěné plochy) a demografické (věková struktura obyvatelstva). Dále jsou faktory endogenní, kam se řadí charakteristiky ekonomické (výše HDP, příjmy obyvatel, míra nezaměstnanosti) a správní (velikost správního obvodu, počet obcí, bytová výstavba) dle Žižky (2013, s. 30).

Podle encyklopedie existují dva základní druhy regionu a tím je:

- Fyzickogeografický, který je vymezený na základě fyzickogeografických znaků – reliéf, klima, půda, vodstvo apod., vyznačuje se vysokou mírou homogenity.
- Sociálněgeografický (nodální), ten je vymezený na základě relativně uzavřených prostorových vztahů, zejména dojížděky, vyznačuje se určujícím vztahem středisko – zázemí.

Podtypů regionů je mnoho, například regiony klimatické, administrativní, pracovní, obslužné. Dále se dělí podle velikosti, tím vznikají mikro-, mezo- a makroregiony (Encyklopedie Diderot 1997, s. 657).

Region bývá obecně vymežován pomocí grafického znázornění, přičemž je aplikována zásada maximální integrity, tzn. existence komunity na daném území, minimální velikost regionu, spádovost a skladebnost regionu. Hranice regionu se vymezují pomocí makro perspektivní metody. Území regionu je vytyčeno pomocí prostorové diferenciaci, u přírodních regionů bývají hranice pozvolné, u regionů vytvořených lidskou činností jsou ostřejší, přičemž nejostřeji jsou definovány hranice politických regionů (Žižka 2013, s. 31).

1.1 Vymezení regionu

Krkonoše jsou nejvyšším českým pohořím při severní hranici (Kovářík 1977, s. 271). Leží na česko-polském pomezí. Jsou dlouhé 36 kilometrů. Státní hranici kopíruje vnější a zároveň vyšší Krkonošský hřeben (Violík, Vysoké Kolo, Sněžka). Vnitřní hřeben je dělen horním tokem Labe na část západní (Lysá hora a Kotel, ...) a část východní (Kozí hřbety, Studniční hora, ...) (Krkonoše – svazek měst a obcí 2009). Nejnižší položenou částí Krkonoš je Vrchlabská vrchovina, ležící na jižním okraji pohoří. Dělí na dvě části. První se nazývá Lánovská vrchovina, druhá Jánský hřbet neboli Zlatý hřbet. Do této oblasti zasahuje ještě mnoho dalších vrchovin, pahorkatin či hornatin. Některé patří ke Krkonoším jiné do Krkonošských podhůří (Flousek, et al. 2007, s. 15).

Region Podkrkonoší má přibližně 800 km². Leží v povodí Labe, Úpy a Jizery. Jedná se o členitou krajinu s reliéfem pahorkatiny a vrchoviny o střední nadmořské výšce 463 m n. m. (Turistika.cz 2015). Hranice oblasti nejsou jednoznačně dané. Za východní hranici je považováno město Úpice. Leží nedaleko Náchodska a ještě východněji ležící město Rtyně má v celém svém názvu „v Podkrkonoší“. Naopak do západní části spadá Vysoké nad Jizerou. U tohoto města je složitější určit, zda opravdu patří do západní části regionu Podkrkonoší nebo do Jizerských hor. V některých průvodcích se dokonce píše, že patří k Českému ráji. Zajímavostí je, že v tomto městečku v roce 1786 vznikl spolek, který si dal jméno Krakonoš (Kovářík 1977, s. 271). Na jižní hranici Podkrkonoší leží město Hořice, které má ve svém názvu také „v Podkrkonoší“. Na jih od Hořic se již nachází Královéhradecko (Informační centrum Trutnov 2015).

1.2 Historie regionu

První archeologické nálezy v Krkonoších a v Podkrkonoší pochází z 9. století. Do 12. století byl tento kraj převážně pokryt nepřístupnými lesy, které tvořily přirozenou hranici Českého království. První řídké osídlení zde najdeme na přelomu 12. a 13. století. Na podnět posledních Přemyslovců a později šlechty docházelo k intenzivnímu osídlování a mýcení lesů. Do roku 1250 byla kolonizace čistě česká, poté převládala německá nebo smíšená. Po roce 1260 přicházeli do země na pozvání Přemysla Otakara II. němečtí kolonizátoři především ze Slezska (tzv. slezská kolonizace). Většinou lánové vsi vznikaly kolem řek v úrodných údolích, podél cest a v chráněných polohách. Až do vzniku Československa nemělo národnostní složení obcí větší politický význam. Pod vlivem historických událostí a majitelů panství se střídala správa česká s německou (Společenství obcí Podkrkonoší 2015).

Historie Krkonoš a Podkrkonoší je poměrně složitá a komplikovaná střídáním mnoha šlechtických rodů. Území prošlo mnoha válkami, které se přes tuto hraniční oblast přehnaly (Společenství obcí Podkrkonoší 2015).

1.2.1 Vrchlábí

Počátky města, nesoucí název dle své polohy na vrchním toku řeky Labe, jsou skryty v dobách prvního osídlování Krkonoš. První přesnější údaj týkající se Vrchlábí je rok 1359, kdy po zesnulém zdejší farář Petrovi nastoupil Heřman z Děčína. Je ale jisté, že město bylo založeno dříve. Předpokládá se na přelomu 13. a 14. století. Přímých zpráv o středověkém Vrchlábí je jen několik, jsou spojeny s rodem vladyků z Vrchlábí. Vedle českého názvu se objevují různé podoby německého jména, ustálilo se Giessdorf (Louda, Zázvorová 2006, s. 5, 6).

V roce 1533 koupil celé vrchlabské panství Kryštof Gendorf z Gendorfu. Byl zásadní osobností pro rozvoj Vrchlábí. Už v roce 1533 vymohl na Ferdinandovi I. udělení městských práv a znaku pro Vrchlábí. Kryštof Gendorf z Gendorfu založením městečka naplnil svůj cíl – zajistit dostatečné zázemí pro plánovaný rozvoj vrchlabských železáren. Rozšířil hornické a hutní podnikání v Krkonoších. Ve Vrchlábí vybudoval největší železárně své doby. Příliv svobodných odborníků do železáren z alpských zemí a ze Slezska přinesl Vrchlábí německý ráz. Gendorf dal Vrchlábí nové německé jméno vytvořené překladem českého – Hoheneibe. Po smrti Gendorfa roku 1563 bylo vrchlabské panství rozděleno na několik dílů mezi jeho potomky. Na přelomu 16. a 17. století bylo vrchlabské panství sjednoceno Vilémem Miřkovským ze Stropčic (Louda, Zázvorová 2006, s. 8–13).

Roku 1624 byl Miřkovský nucen prodat panství Albrechtovi z Valdštejna. Touto dobou se začaly ve Vrchlábí vyrábět palné zbraně, především muškety a dělové koule pro potřeby třicetileté války. Albrecht z Valdštejna byl na císařův pokyn v roce 1634 zavražděn. Zkonfiskované panství bylo císařem uděleno Rudolfovi z Morzina. Rod Morzinů vlastnil Vrchlábí až do zrušení poddanských měst roku 1848. Třicetiletá válka Vrchlábí příliš nezasáhla. Touto dobou hutím docházela železná ruda a ekonomika se zaměřovala především na výrobu pušek, která zažívala největší rozkvět. Dále docházelo k rozvoji plátenické výroby v rámci robotnické povinnosti. Během 18. století došlo k velkým změnám ve správě města. Roku 1790 obdrželo Vrchlábí od císaře Josefa II. vlastní magistrát (městský úřad), v čele se státem placenými a státu odpovědnými úředníky. Tímto byl značně eliminován vliv vrchnosti na správu města. Roku 1815 byl ve Vrchlábí založen

městský špitál, roku 1862 hlavní škola. Po revolučním roce 1848 byla veškerá správní činnost odebrána Morzinům a ve Vrchlabí bylo zřízeno okresní hejtmánství (1850). Roku 1853 získalo město status svobodného města s 360 domy a 3346 obyvateli. V roce 1909 bylo založeno reálné gymnázium (Louda, Zázvorová 2006, s. 13–33).

Za první světové války padlo na vrchlabsku přes 300 obyvatel a došlo k velkému odcizení Čechů a Němců. Německé obyvatelstvo se nedokázalo smířit se vznikem samostatného Československa. Po zklidnění národnostní situace během 20. let došlo opět po začátku velké hospodářské krize k vyhrocení nacionálních vášní. V roce 1938 bylo Vrchlabí obsazeno wehrmachtem a připojeno k Třetí říši. Po porážce Německa ve druhé světové válce bylo německé obyvatelstvo odsunuto a nahrazeno českými obyvateli z vnitrozemí. Tento proces byl ukončen 19. listopadu 1946 (Louda, Zázvorová 2006, s. 35–45).

1.2.2 Dolní Branná

Zmínky o vzniku obce ležící 4 km od Vrchlabí se datují roku 1276. Již od začátku měla obec zemědělský charakter. Zpočátku patřila obec k děkanátu jičínskému. Od roku 1380 k panství hradu Štěpanic, které patřilo Valdštejnům. Různým větvím Valdštejnů patřila obec až do roku 1606. Husité obec vypálili v roce 1424 při tažení na Hostinné. V roce 1490 majitel vesnice, Jiří z Valdštejna, postavil nový kamenný kostel, ve kterém nechal udělat i zvonici. Roku 1606 od Valdštejnů obec koupil Václav Záruba z Hustiřan. V průběhu třicetileté války (1632) byla obec připojena k frýdlantskému panství a majitelem se stal Otta Bedřich, hrabě z Harrachu. Formálně byla obec součástí panství až do roku 1918. K dalšímu vyplenění obce došlo Prusy v roce 1745. V roce 1873 byla obec připojena k okresu vrchlabskému. Při sčítání obyvatelstva v roce 1910 žilo v obci 140 Čechů a 1262 Němců. Za první světové války zahynulo 55 mužů z obce. V roce 1938 byla obec připojena ke Třetí říši. Po konci druhé světové války bylo z obce odsunuto 975 Němců a obec osídlilo asi 600 Čechů. V roce 1960 byl zrušen okres Vrchlabí a obec byla připojena k okresu Trutnov (Obec Dolní Branná 2016).

V současné době má obec zhruba 900 obyvatel. Znakem obce je štít modré barvy se třemi zlatými snopy symbolizujícími zakladatelské panské dvory a stříbrným břevnem symbolizujícím potok Sovinku. Dne 25. května 1999 udělil obci předseda Poslanecké sněmovny Václav Klaus prapor, který má sedm vodorovných pruhů (modrý, žlutý, modrý, bílý, modrý, žlutý, bílý v poměru 3:1:1:2:1:1:3) (Obec Dolní Branná 2016).

1.3 Turistické zajímavosti regionu

Krkonoše a Podkrkonoší jsou turisticky zajímavou částí republiky. Oblíbenými cíli jsou například nejvyšší hora Sněžka (1603 m n. m.), Mumlavské vodopády nebo pramen Labe. Krkonošský národní park je považován za jednu z nejcennějších oblastí v Evropě (Paulík 2014, s. 2, 3).

Často navštěvované je město Dvůr Králové nad Labem, kam lidé zavítají kvůli zoologické zahradě typu Safari. Tato oblast je známa také barokním areálem Kuks, kde turisté obdivují velkolepý záměr hraběte Šporka a sochy Matyáše Bernarda Brauna. Nedaleko Dvora Králové je přehrada Les Království. Aktivit v Podkrkonoší je mnohem více. Mezi další navštěvovaná města regionu patří Nová Paka nebo město Karla Václava Reise, slavného spisovatele, Lázně Bělohrad. Zajímavým městem je i Miletín, kde se narodil básník Karel Jaromír Erben. V Miletíně je možné navštívit jeho rodný dům a projít Erbenovu naučnou stezku. Dále Hořice, město kamenné krásy, kde je oblíbený Vrch Gotthard. Město Jaroměř se vyznačuje ojedinelou pevností Josefov. Za zmínku stojí i městys Pecka, kde se nachází hrad se stejným názvem, který byl sídlem Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic (Turistika.cz 2015).

Vrchlabí, neboli brána Krkonoš, je přirozené centrum tohoto pohoří. Leží v údolí horního toku Labe. Je to turistické město, ve kterém se nachází mnoho památek (Czech Tourism 2015). Jednou z nejvýznamnějších památek města je zámek Kryštofa z Gendorfu ze 40. let 16. století. V roce 1575 vyhořel. O několik let později byl přestavěn v renesančním slohu. V Čechách se řadí k prvním budovám tohoto druhu. Na zámku je dnes sídlo městského úřadu. Vedle zámku se nachází park založený zároveň s výstavbou zámku. O park dnes pečuje Správa

Krkonošského národního parku a patří do nemovitých kulturních památek (Proxima Bohemia 2009). Mezi další památky města Vrchlabí patří například Zámecká hrobka, Klášter augustiniánů, Chrám svatého Vavřince, Mariánský morový sloup, Dům se sedmi štíty a mnoho dalších (Město Vrchlabí 2015).

V obci Dolní Branná je možné vidět kapličku svatého Josefa a kostel svatého Jiří. V tomto kostele je možné vidět druhý nejstarší zvon v diecézi, který byl odlit roku 1490. Na území obce je postavena budova společnosti KRPA FORM, a. s., která navazuje na dlouholetou tradici Krkonošských papíren (Obec Dolní Branná 2016).

2 Literatura v Krkonoších a v Podkrkonoší

Krkonoše a Podkrkonoší byly z historického hlediska pozdě osídlené. Vznikaly zde pohádky a pověsti o bájném vládci hor Krakonošovi (Flousek et al. 2007, s. 615).

2.1 Žánry Podkrkonošské literatury

2.1.1 Pohádky

Pohádky (také báchorky) jsou příběhy, které probíhají v neurčitém čase a místě, vyskytují se v nich tajemné síly a mají dobrý konec. Většinou vítězí dobro a spravedlnost. Mají mravní základ (Lederbuchová 2006, s. 101). Nejdříve byly prvkem ústní lidové slovesnosti, kdy byl autor anonymní. Později vznikaly umělé pohádky, tedy autorské.

Pohádky bývají psané v próze a jsou určené dětem. Děj se často odehrává ve smyšleném světě. V tomto světě je možné i nereálné. Často se vyskytují nadpřirozené bytosti, které hlavnímu protagonistovi příběhu pomáhají nebo mu naopak úkol ztěžují (Prokop 2008, s. 22). V pohádkách je možné nalézt antropomorfizovaná zvířata, přírodní jevy (zlatá rybka, měsíce, atd.), groteskně zkreslené postavy (trpaslík, obr) nebo postavy typizované znakem (Dlouhý, Široký, Bystrozraký). Objevují se ustálená slovní spojení (bylo nebylo, byl jednou jeden), magická čísla (3 synové, 3 úkoly, sedmero horami), kouzelné předměty (létající koberec, kouzelné zrcadlo, stůl) a zaklínadla (Mocná, Peterka 2004, s. 272, 273).

2.1.2 Pověsti

„Kratší fantasticky zbarvené vyprávění v původu mající reálnou motivaci“
(Mocná, Peterka 2004, s. 509).

Pověsti patří do lidové slovesnosti. Zde, stejně jako v pohádkách, mohou vystupovat nadpřirozené bytosti, kouzelné moci. Pověsti se od pohádky liší především tím, že se vztahují ke konkrétním místům (hrad, dům, strom, atd.). V pověstech se příběh většinou váže k reálnému základu a mívá jednoduchý děj s jednou zápletkou a zajímavým koncem (Prokop 2008, s. 22).

Děj pověstí se odehrává na jednom místě a v krátkém čase s málo postavami. Oproti pohádkám je v pověstech jednodušší jazyk i kompozice, dobro nezvítězí vždy nad zlem, hlavní hrdina nebývá idealizovaný a vypravěč většinou nahlíží na příběh zvenčí (Mocná, Peterka 2004, s. 509, 510).

Povaha pověstí může být různá. Může seznamovat s pojmenováním určitého místa, popisovat vznik objektu, objasňovat strašidelné záhady atd. (Prokop 2008, s. 23). Na rozdíl od pohádek se pověsti více zaklíní do míst, kde vznikly (Mocná, Peterka 2004, s. 510).

2.2 Podoby Krakonoše v literatuře

„Když chtěl Krakonoš vědět, co se děje v jeho zeleném království, nemusel se trmáčet po obchůzkách a šábrovat hájem: stačilo přiložit ucho ke skále či k zemi a už slyšel, co šumí les, co bublá voda, co zpívají ptáci v povětří, jaké noviny přinesli ze světa tažní ptáci a co šumí modřín modřínu a bříza bříze, ba i to slyšel, co si šeptá dřevo uvězněné v lidských chalupách. Ze stromů nadělali lidé trámy a prkna, z těch postavili tkalcovské stavy...“ (Kubátová in Kovářik 1977, s. 270).

Krakonoš je pravděpodobně známý již od 15. století. Dříve ho však považovali za démona, který měl záporné a strašidelné vlastnosti. Vymýšleli si to hledači drahých kovů, aby se zbavili jiných lidí se stejným záměrem. Tato postava měla hodně jmen a podob. Nebyly to pouze osoby, ale i zvířata. Český Krakonoš je známý až od 19. století a polský se datuje dokonce po roce 1945 (Flousek, et al. 2007, s. 615).

Jako literární postava se prvně objevil v publikaci Václava Matěje Krameria, která vyšla v roce 1794 s názvem *Rybrcol na Krkonošských horách, aneb: Zaklený a vysvobozený princ*. Rozvětvený příběh byl inspirací pro mnoho tvůrců právě v 19. století (Flousek, et al. 2007, s. 693, 694).

V době, kdy se Krakonoš objevil v literatuře, byla díla psaná pro dospělé čtenáře. K nejslavnějším autorům s krakonošovskou tematikou patřil Johann Karl August Musäus (1735–1787), v předmluvě *Volksmärchen der Deutschen* (1782) napsal: *„Lidové pohádky ale vůbec nejsou pohádkami pro děti, neboť lid ... se neskládá z dětí, nýbrž hlavně z dospělých lidí, a s těmi se přece hovořívá jinak*

než s oněmi“ (Koudelková 2006, s. 119). V romantismu u nás vycházely první soubory pohádek a pověstí. Některé již byly s krakonošovskou tematikou, ale čtenáři byli dospělí jedinci, protože odpovídaly jejich pohledům, požadavkům a zkušenostem. Například Matěj Mikšíček psal pověsti a pohádky jako čtení pro lid. Některé však mohly být určené i pro mladé čtenáře. Například pohádky autorů bratří Grimmů byly psány pro děti a dům (Koudelková 2006, s. 119).

V 70. letech 19. století se u nás začala psát první díla, která patřila do literatury pro děti. V té době byl záměr vštípit mládeži estetické a mravní zásady. Začaly se tedy více psát pověsti a pohádky. Tyto příběhy začalo psát mnoho autorů, psali je však především učitelé. Často byli nezkušení v tomto ohledu, ale jejich příběhy plnily výchovnou funkci. Vyskytovaly se i příběhy s krakonošovskou tematikou. Dětská literatura se touto dobu nemohla zbavit chyb, jako jsou moralistní a didaktické prvky, schematismus, vlastenčení, vypjatá náboženská situace, nezohledňování věku dítěte apod. Kvalitní dětská literatura se u nás začala vydávat až po druhé světové válce (Koudelková 2006, s. 119, 120).

Ke konci 19. století začaly vycházet ve velkém množství knihy pro děti. Dospělí čtenáři se v tu dobu přesunuli do pozadí. V té době byl plodným autorem kantor Jan Karel Hraše (1840–1907), který na dospělé zcela nezapomněl. Patřil k autorům, překladatelům či upravovatelům, ale psal nekvalitní díla. Mezi další autory patří František Vlastimil Kodyma, Jaroslav Květnický, Jan Přibík apod. Knih, které se zabývaly jedním tématem, se na konci 19. století nevyskytovalo mnoho. Jan Václav Novák (1853–1920), literární historik, napsal knihu *Pohádky o knížeti Krakonošovi* (1884). Autor se inspiroval německými příběhy, které kombinoval se svými motivy. V této knize lze nalézt etymologii jména Krakonoše. Čtyři svazky o Krakonošovi napsal Ignác Prokeš, nazval je *Povídky z Krkonoš* (poslední dva svazky 1882, 1888). V těchto povídkách je mnoho didaktických tendencí, někdy směřují až k poučování. Děj je psaný velice složitě a rozvětveně, přestože jde o osobité vyprávění. Dílo se nedostalo do širokého podvědomí. Nejúspěšnější knihu 19. století napsal knihovník Národního muzea Václav Řezníček (1861–1924) s názvem *Mandel šelmovství a kousků Krakonošových*, která vyšla čtyřikrát (1895, 1904, 1922, 1930). V těchto publikacích autor moderně

zpracovává starší látky, kde přirozeně Krakonoš přechází ze světa fantastického v reálný. Řezníček čerpal z folklórního vyprávění, které přetvořil. Tyto povídky zaujaly mnoho čtenářů (Koudelková 2006, s. 120–123).

Autoři, kteří psali v 19. století, začali čerpat z folklórních vyprávění. Tím otevřeli cestu vyprávění o Krakonošovi. Německá literatura vznikala současně, ale na tento zdroj nepřišla. Český Krakonoš se objevoval především v pohádkách, kde byl většinou jako čert nebo vodník. František Kodyma (1858–1924) napsal *O Krakonošovi a chudé i bohaté ženě*. Kodyma si vzal příklad z díla Boženy Němcové *O Pánubohu*, kde se vyskytuje Kristus a svatý Petr. V jeho příběhu tyto dvě postavy nahrazuje mocný král hor Krkonošských. Dlouhou dobu česká verze Krakonoše a verze německá měly stejné náměty. V druhé polovině minulého století se tyto verze od sebe oddělily. Autoři začínali psát pro děti, v důsledku toho se změnila i postava Krakonoše. Německý Krakonoš byl zlý a nelítostný, často se bavil na účet jiných lidí a nepomáhal jim. Byl náladový a škodolibý. Postupem času se český Krakonoš začal měnit v kladnou postavu. Byl velkolepý, chvályhodný a ctihodný. V tu dobu se Krakonoš změnil do podoby dnešní – hodně vysoký muž s dlouhými bílými vousy (Koudelková 2006, s. 123, 124).

Největší soubor se 79 příběhy napsala Ludmila Grosmannová–Brodská (1859–1935) s názvem *Krakonoš* (1905). Kniha je rozdělena do dvou částí: *Z říše Krakonošovy* a *Z Krakonošovy zahrádky*. Děj se odehrává v Krkonoších a v úzkém Podkrkonoší, většinou je vázaný ke konkrétnímu místu. Grosmannová–Brodská zaznamenávala produkci 19. století. Tento soubor zatím nebyl překonán. Dalším autorem pohádek byl Antonín Pochop (1862–1949), který byl učitelem v Jilemnici. Napsal dva soubory *Privan* (1926) a *Krakonošova mísa a jiné pohádky a pověsti z horního Pojizeří* (1929). Tyto soubory byly znovu vydány v letech 1982 a 1984. Jsou to kvalitní díla, ve kterých autor dbal na znalost vlasti (Koudelková 2006, s. 124).

V období mezi válkami se začala více číst dětská literatura. Psalo více autorů a objevovalo se více čtenářů. V té době byly dvě skupiny literatury. V první skupině se objevovala komerční literatura, kde byly například folklórní pohádky, sešitová

dobrodružná tvorba pro chlapce, dívčí románky a slabé veršovánky psané nesprávným jazykem. Ve skupině druhé byla snaha prosazovat umělecké hodnoty. Vliv to mělo i na krakonošovskou literaturu. O nové postupy se v té době snažili dva autoři. Stanislav Javor (1872–1933), který napsal knihu *Krakonoš, strážce hor* (1934). V tomto díle se pravděpodobně poprvé objevilo v rozhovorech krakonošské nářečí. Luisa Šebestová (1878–1949) napsala úspěšnou knihu s názvem *Krakonoš, pán lesů a hor* (1937, 1946, 1948). V knize autorka nenavazovala na již tradiční příběhy o Krakonošovi. Krakonoše si představovala jako všudypřítomné božstvo. Oslavovala hory, vyzdvihovala jejich bohatství, krásu a štedrost. Všimla si pracovitých obyvatel a jejich všedního života (Koudelková 2006, s. 124–126). Josef Štefan Kubín (1864–1965) si přál, aby se mladým čtenářům dostaly do rukou publikace vydané pro dospělé, byly to *Kladské povídky* a *Lidové povídky z Podkrkonoší*. Příběhy o Krakonošovi se vyskytly i v souboru *Zlatodol pohádek* (1948–1952). Po válce se vyskytovala dětská díla o Krakonošovi jen ojediněle. O opravdový rozvoj krakonošovské literatury se postaraly dvě autorky. Byla to Marie Kubátová a její matka Amálie Kutinová. Autorky psaly soubory pro děti i dospělé. K vytváření nových děl přistupovaly jinak než autoři krakonošovské literatury. Autorky sbíraly vyprávění přímo v chalupách v Krkonoších. Amálie Kutinová (1898–1965) napsala knihu *Krkonošské pohádky* (1957). Je to soubor 36 příběhů a skoro ve všech vystupuje Krakonoš. Její dcera Marie Kubátová (1922–2013) zpracovávala témata volněji a osobitěji. Z počátku psala „poudačky“ hlavně pro dospělé. Poté napsala čtyři soubory pohádek. Jaroslava Reitmannová (1908–1995) se během své praxe seznámila s různými vyprávěními o Krakonošovi, napsala knihu s názvem *Šibal Krakonoš* (1962). Její příběhy jsou originální. Ve své době byla tato publikace oblíbená a byla třikrát vydána (1963, 1970, 1980). Autorka psala jako lidový vypravěč, látkově jsou vyprávění osobitá, ale objevují se v nich i známé motivy (Koudelková 2006, s. 124–128).

Spisovatel a sběratel Josef Spilka (1899–1986) napsal sbírku *Náš Krakonoš* (1972, 1978). Autor lidové vyprávění pouze přepracoval tak, aby byla bližší dětem. Spilka do pohádek vkládal přísloví, pořekadla a části z písní. V pohádkách

uplatňoval přímé řeči, zvolací a tázací věty a citově zabarvený jazyk (Koudelková 2006, s. 128, 129).

Folklorista Jaromír Jech (1918–1992) napsal literární soubor *Z Krakonošovy mošny* (1982). Působí jako pohádková kniha, ve které se vyskytuje nejen protiklad dobra a zla, Krakonoš jako dokonalý vládce, ale také ustálené pohádkové začátky a konce. Kniha obsahuje pohádky, které jsou provázané postavou Krakonoše. Krakonošův příběh je v knize popsán od zrodu a končí smrtí. Kniha je psaná pro děti a spisovně, je v ní využito lidových rčení, pořekadel, říkadel, řečnických otázek, zdobnělin a zvukomalebných výrazů. V sedmdesátých letech psala pohádkářka Božena Šimková (1935) scénáře k dětským večerníčkům s příběhy o Krakonošovi. Psala pod jménem Marie Kubátové jako autorky námětu a Zdenky Podhrázké jako scénáristky. Po revoluci začala zase pracovat jako redaktorka a poté vydala dvě knihy, které vychází z večerníčku *Krakonošovskou pohádku* (1991) a *Anče a Kuba mají Kubička* (1993). V příbězích vystupuje Anče, Kuba, hajnej, Trautenberk a Krakonoš, který má kamarádku sojku. Krakonoš zde vystupuje jako postava s nadpřirozenou mocí. Příběhy těchto hrdinů jsou umístěné do reálného krkonošského prostředí. Šimková se při psaní držela scénáře večerníčku. V knize nepopisuje a blíže necharakterizuje postavy. Psaly se i knihy pro mládež, které nebyly zaměřené přímo na Krakonoše. Luboš Zelený napsal *Pohádky do ouška jehly* (1984) a Václav Horyna vytvořil díla *Perly mezi kamením* (1980) a *Lžíce medu – špetka pepře* (1989). V devadesátých letech napsala Ludmila Pelcová (1922) knihu *Než Krakonošovi narostly vousy* (1993). Krakonoš je zde popisován od narození do doby, kdy je vládcem Krkonoš. Krakonoš nyní nemá nadpřirozené síly, ale je obyčejný obyvatel hor. Teprve svou pílí se z něho stane vládce hor. Kubátová napsala v roce 1998 soubor *Krakonošovo čarobejlí*, který vyšel ze souboru pro dospělé *Hořký bejlí* (1981). Krakonoš Kubátové je velice chytrý a spravedlivý a rozhoduje v různých sporech. Pomáhá lidem, kteří to potřebují. Do hor patří především jako obyvatel. Říkají mu pantáto a jemnostpane. V knize se objevuje mnoho postav, které obývají Krkonoše. Další kniha byla napsána německým autorem Otfriedem Preusslerem, který se narodil v Liberci. Vyznával se ke krajině, kde prožil dětství. Kniha nese název *Moje knížka o Krakonošovi* (1998).

V knize je 26 příběhů, které se váží k určitému místu a často se v nich vyskytují postavy, které jsou doložitelné v historii. Autor předlohy upravil. V příbězích je etické poselství, dobro vítězí a zlo se trestá, je tedy i pohádkové, málokdy je konec tragický. Knihu přeložil Ladislav Josef Beran (Koudelková 2006, s. 129–132).

V druhé polovině dvacátého století se psaly knihy, ve kterých byl neobvyklý pohled na Krakonoše, autoři se vraceli ke známým a starším příběhům, například z Musäových knih. Mezi ně patřil Werner Fiala, který napsal knihu *Krakonošovy pohádky* (2001). Druhý byl František Lev, který napsal druhou sbírku s názvem *Krakonošovy pohádky* (2002). Lev v úvodu píše o svém osobním vztahu ke Krkonošům. Vyprávění v knize jsou na pomezí pověsti a povídky, přestože je autor považoval za pohádky. V roce 2000 vyšla kniha Kubátové *Jak Krakonoš s Trautenberkem vedli válku* a v roce 2001 *Pohádky z Krkonoš*, ve kterých je více postav. Hrdinové jsou lidé s typickými řemesly v Krkonoších. Realita, ve které byly pohádky psané, není dnes aktuální, tudíž mohou být pro děti pohádky nesrozumitelné. V dnešní době je podstatný stupňující se, rychle se vyvíjející a ucelený děj s pointou. Důležitá je spolehlivá látková znalost autora a uctivý vztah k folkloru. Klasické pohádky patří do dětské literatury, protože děti mají díky nim možnost naučit se, jak rozpoznat a přijmout pradávne a dosud platné pravdy o vítězství dobra a o významu boje za toto vítězství (Koudelková 2006, s. 132, 133).

3 Vybraní autoři pohádek a pověstí z Podkrkonoší

3.1 Josef Štefan Kubín

Kubín se narodil 7. října 1864 v Jičíně. Byl autorem povídek, pohádek a sběratelem folkloru. Jeho otec byl obchodník s vypravěčským nadáním, maminka měla ráda písně a pohádky. Od roku 1875 navštěvoval v rodném městě gymnázium. V roce 1884 začal studovat jazyky na Filozofické fakultě UK, své studium v roce 1891 úspěšně ukončil. Po studiu se věnoval učitelství na středních školách. Učil v Kutné Hoře a v Českých Budějovicích. V Pošumaví sbíral písně, zde si také vzal svoji ženu. Poté učil v Jičíně na reálné škole. V této době sbíral povídky a písně v Podkrkonoší a na Kladsku. V tu dobu se seznámil s profesorem Jiřím Polívkou, se kterým pak vydával povídky. Později učil v Mladé Boleslavi a také v Praze. Od roku 1925 byl v důchodu. Vydal několik česko-francouzských příruček. V roce 1946 byl jmenován národním umělcem (Forst, et al. 1993, s. 1032, 1033).

Nejdříve psal básně a články o české literatuře. Velkou část svého života se zabýval především etnografií a folklórem. Nejvíce záznamů jeho tvorby je uloženo v Praze v archivu (asi 2300 písní). První článek otiskl již za pobytu v Budějovicích. Důležitější pro jeho tvorbu však byly lidové vyprávěnky. Zaznamenával pohádky, pověsti, humorky, a povídky ze života. Z počátku psal na Kladsku spis *Lidomluva Čechů kladských, České Kladsko a Kladské písničky* (soubor). Kniha *Povídky kladské*, komentovaná tehdejším odborníkem na lidové zvyky Jiřím Polívkou, se skládá ze 173 textů od 24 vypravěčů. Kubínova moderní metoda spočívala v psaní textů beze změn. Srovnal je dle vypravěčů a vesnic. Všechny vypravěče rozsáhle popsal. Poté se věnoval Podkrkonoší. Sbíral povídky a napsal *Lidové povídky z Českého Podkrkonoší*, ve kterých byla dvě díla *Podhoří západní* a *Úkrají východní*. Komentáře psal opět odborník Polívka. Tentokrát v souboru bylo 572 textů a vypravěčů bylo více než sto. Další díl po výměně názorů s jiným odborníkem nechal shořet, protože se pohádky a pověsti začaly opakovat. V meziválečném období působil jako sběratel na Hlučínsku. Autorova tvorba díky jeho znalostem patřila mezi nejznámější české pohádky. Až v pozdním věku znovu

začal psát pro dospělé. Napsal dílo pěti svazků *Jivínských* (Jičínských) *rapsodií* (Forst, et al. 1993, s. 1033).

Kubínův styl byl inspirací pro autory Jana Drdu a Václava Čtvrťka, ale i pro mnoho dalších (Dolejší 2005, s. 145, 146). Napsal mnoho příspěvků do různých časopisů, beletrií a prací o literatuře. Psal překlady, vydal školní příručky, učebnice a mnoho děl pro děti. Kubínova dětská tvorba vznikala v letech 1923–1944 s desetiletým přerušením ve 30. letech. Měla několik charakteristických znaků. Jedním z nich bylo určité místo. Díla z Podkrkonoší se objevovala v různých podobách. V některých dílech se Kubín o Podkrkonoší zmiňoval obecně, podruhé konkrétněji a jindy se dílo pojí k určité obci: *Čarovné kvítí a Nová kytka pohádek* (z Podkrkonoší), *V ráji mladosti a Co se stalo Vítkovi* (z Jičina), *Pelíšek v lidové paměti* (z Prachovských skal), *Kratochvilné kukátko* (z Držkova – podle Kubína z Duškova).

Část pohádek Kubín přiřazoval místu podle postav, prostředí a obsahu příběhů. V některých vystupuje pán našich hor Krakonoš, z Prachovských skal Pelíšek a z Držkova koza Hopajda. Druhý charakteristický znak byl humor, který spočíval v nadsázce a nesmyslu. Osoby mívaly neobyčejné rysy fyzické, jindy duševní a neobvyklé možnosti přemístování se. Dětská prvotina autora vyšla již v roce 1923 a až do roku 1930 vycházely další knihy. V letech 1940-1944 vyšlo jeho poslední dílo pro děti. Poté autor psal povídky a novely. Kubín zemřel ve věku 101 let dne 31. října 1965 v Praze. (Dolejší 2005 s. 146).

Tvorba pro děti:

- *Hostem u pohádky* (1924)
- *Čarovné kvítí* (1926)
- *Nová kytka pohádek* (1928)
- *Pohádek jako kvítí* (1929)
- *V čarodějném kole* (1941)
- *Zlatodol pohádek* (1948–52), čtyři svazky (Tiscali Media 2015)

3.2 Leontýna Mašínová

Leontýna (někdy psaná jako Leontina) Mašínová se narodila 16. března 1882 v Plzni. Její otec byl zaměstnaný jako lékárník. Bydleli nejdříve v Plzni, poté čtyři roky v Praze a nakonec ve Zbraslavicích na Kutnohorsku. Velkou ránou pro Mašínovou byla nejen smrt otce, ale později i sebevražda jejího bratra, kterou spáchal v devatenácti letech. Po těchto událostech se přestěhovali do Kutné Hory (1891), kde Mašínová navštěvovala nejdříve církevní, poté veřejnou školu. V roce 1899 studovala klášterní učitelský ústav. Maturitní zkoušku složila v roce 1902 (zkoušku pro měšťanské školy v roce 1911). Po maturitě učila dva roky v Hrubém Jeseníku u Nymburka, poté ve škole v Loučeni. Loutkářskou, literární a osvětovou činností se začala zabývat v Pečkách u Kolína, kde od roku 1909 do 1923 pracovala jako odborná učitelka. Poté učila na měšťanské škole v Liptovském Mikuláši (Janoušek, et al. 1998, s. 43).

V roce 1925 se přestěhovala do Lázní Bělohrad, kde již dva roky učila. Byla autorkou loutkových her, pohádek, leporel, pověstí a povídek. Za nejpopulárnější povídky je považované dílo *Uletělo jaro*, ve kterém dětskýma očima popisuje Prahu. Dalším zaměřením autorky byly české náboženské dějiny. Napsala trilogii *Mladá léta Jana Ámose*, *Do labyrintu světa* a *Planoucí pochodeň*. Psala o životě Jana Ámose Komenského, o členech jednoty bratrské. Za toto dílo ji univerzita Moravian College v Berthlehemu v USA udělila čestný doktorát (Havel, Kolár a Opelík 1964, s. 318).

V roce 1930 ze zdravotních důvodů odešla do penze. Od té doby se věnovala psaní, studiím a absolvovala cesty do míst, o kterých psala ve svých historických románech (navštívila Francii, Polsko apod.). Během života psala i do dětských časopisů, do příloh *Lidových novin*, *Práva lidu*, do časopisu *Venkov* a publikovala i v *Úhoru* a *Učitelských novinách*. Autorka zemřela dne 10. února 1975 v Lázních Bělohrad (Janoušek, et al. 1998, s. 43).

Tvorba pro děti po roce 1940:

- *Jdou muzikanti pohádkou* (1941)
- *Moje zvířátka* 1, 2 (1941)
- *Děti a zvířátka* (1942)
- *Vrabčí písničky* (1947)
- *Věneček povídek* (1954)
- *Ze starých pověstí a legend* (1959)
- *Staré zkazky* (1962)
- *Z dávných dob* (1969)
- *Skřítek Hrášek* (1972)
- *Tajemný věků hlas* (pověsti, 1975) a další (Janoušek, et al. 1998, s. 44)

3.3 Amálie Kutinová

Kutinová (rozená Tauberová) se narodila 22. června 1898 v Rouchovanech na Valašsku, kde žila do svých čtyř let. Byla předposledním dítětem ze třinácti. Její otec byl Jan Tauber. Živil se jako učitel. Svá dětská léta prožívala ve Štítné nad Vláří v Bílých Karpatech, kde otec působil. Kutinová toto místo považovala celý život za svůj domov. Otec měl při požáru Štítné mozkovou příhodu a zůstal upoutaný na lůžko, rodina se přestěhovala do Valašského Meziříčí. Otec v roce 1909 zemřel a na její matku zbyla péče o početnou rodinu. Kutinová absolvovala gymnázium ve Valašském Meziříčí (Valouch 1986, s. 9).

V době první světové války Kutinová pracovala jako praktikantka v Táboře u bohatých lékárníků. Toto místo jí zajistila matka, aby dcera ve zlých časech netrpěla hladem. Po válce vystudovala farmacii na Přírodovědecké fakultě UK v Praze. V roce 1920 získala diplom. Za muže si vzala stavebního inženýra Kutinu, který se svému povolání nevěnoval. Pracoval spolu se svou ženou v jeho nakladatelství *Besední pořady*, ve kterém se věnovali vydávání potřebných materiálů pro tělocvičné jednoty a školy. Nakladatelské činnosti Kutina (pseudonym Miluš Liptovský) věnoval postavení ve společnosti, zdraví i čas (Forst, et al. 1993, s. 1067). Rodina se přestěhovala do Prahy na Pankrác. Manželé měli dvě děti (Marie narozená 1922, Jan narozený 1924). Kutinové se stýskalo

po venkově. Vzpomínala na radostné dětství, které prožila ve Štítné. Při těchto vzpomínkách vzniklo dílo o *Gabře a Málince*. Řada knih s touto tematikou byla oceněna mnoha literáty. Autorka psala i pohádky, dětské verše pro Besední pořady a písně k tělocvičným skladbám, které byly zhudebněny jako dětské písně. Kutinová byla často nemocná, dceru to naplňovalo strachem o maminku, že jí odejde. Často maminka – vypravěčka chodila s dětmi mimo město do přírody, kde jim vyprávěla pohádky o *Gabře a Málince* (šestidílný cyklus). Později začala mít rodina starosti s podnikem. Museli platit splátky za tiskárny, úroky a daně. Kutinovým zakázala nacistická okupace Československa pokračovat v nakladatelské činnosti. Autorka se tedy musela vzdát psaní a začala pracovat jako lékárnice v Karlových Varech, kam se rodina přestěhovala. Netrvalo dlouho a lékárnu zabrali Němci. Rodina se v roce 1939 musela opět stěhovat (Valouch 1986, s. 9-12).

Usídlili se ve vzdáleném Křinci, kde měla rodina relativní klid. Kutinová byla na venkově šťastná. Lidem z venkova se snažila pomoci, měli ji rádi. Díky těmto vztahům autorka napsala dvě knihy a to *Naši pacienti* a *České stařenky* (Valouch 1986, s. 13). Hlavními postavami v povídkách *Naši pacienti* byli obyvatelé vesnice, kteří navštěvovali lékárnu. Kutinová byla v Křinci spokojená. V roce 1952 se její dcera se svým manželem přestěhovala do Vrchlabí. V tomto čase měla již dvě děti a zároveň se starala o své rodiče, kteří se zanedlouho také přestěhovali do Vrchlabí, aby byla rodina pohromadě (Valouch 1986, s. 16, 17). Kutinové nestačilo „pouhé babičkování“, začala sbírat místní folklór. Navázala kontakt s několika nakladatelstvími a představila jim svoji práci. Ne všichni se zachovali zodpovědně. Některá nakladatelství práce Kutinové dokonce ztratila. Autorka putovala po horách pěšky. Chodila od chalupy k chalupě, přestože měla srdeční vadu, sbírala vyprávění. Tato národopisná sběratelka a autorka knížek pro děti zemřela 30. března 1965 ve Vrchlabí. Pochovaná byla na hřbitově v Horních Štěpanicích. Její manžel byl posledních pár let života nehybný a starala se o něho dcera Marie. Zemřel o sedm let později (Amálie Kutinová 2016).

Autorka napsala několik děl s krkonošskou tematikou. Zde jsou uvedena některá díla vydaná v knižní podobě:

- *Krkonošské pohádky* (1957)
- *Krkonošův rok* (1958)
- *Vo hajnejch a pytlákách* (1960)
- *Muzikantské řemeslo* (1964)
- *Krkonošovský špalíček* (1965)
- *Pobejtky za kamny a na sluničku* (1965) a další (Amálie Kutinová 2016)

3.4 Jaromír Jech

Jech se narodil 27. srpna 1918 ve Václavicích. V Benešově studoval gymnázium. V roce 1937 začal chodit na Filozofickou fakultu UK. Studoval obor bohemistiky a germanistiky. Když uzavřeli během německé okupace vysoké školy, vyzkoušel si několik zaměstnání. Důležitým zlomem pro jeho budoucí život a kariéru bylo v letech 1945–1946 získané studijní stipendium na univerzitě v Basileji. Díky známému badateli (Friedrich Ranke) se Jech seznámil s tradicemi a nejnovějšími teoriemi středoevropské slovesné folkloristiky (Jech 2008, s. 423).

V roce 1946 dokončil aprobaci pro výuku na střední škole. Vrátil se zpět do svého rodného regionu a začal učit na gymnáziu v Benešově, poté v Říčanech. Svoji disertační práci obhájil roku 1949, ta se zabývala středočeskými dialekty. Roku 1954 začal pracovat jako vědecký pracovník v jednom z prvních a právě vzniklých etnologických vědeckých pracovišť u nás. Pracoval v Ústavu pro etnografii a folkloristiku Československé akademie věd, kde v roce 1961 získal titul kandidáta historických věd a v roce 1964 se stal ředitelem. V tomto období byla domácí folkloristika na vysoké úrovni. Jech podporoval sbírání folkloru, psal odborné studie do časopisů. V roce 1966 se účastnil jediného zasedání mezinárodní folkloristické organizace v českých zemích (International Society for Folk Narrative Research (ISFNR)). Jecha v roce 1972 z pozice z politických důvodů sesadili. Poté byl zaměstnaný v Ústavu pro českou a světovou literaturu. Roku 1976 odešel do penze. Věnoval se studiu folkloru ve spolupráci se zahraničními vědeckými společnostmi. Přestěhoval se do Pasek nad Jizerou, kde psal a upravoval

regionální texty. Aktivního života v odborném slova smyslu se nevzdal. Byl autorem mnoha studií v oboru folkloristiky, účastnil se několika světových vědeckých konferencí, přispěl také do jedné prestižní encyklopedie (*Enzyklopädie des Märchers*), byl jeden z mála českých folkloristů po válce. Jech napsal desítky děl. Věnoval se mnoha oblastem slovesné folkloristiky. V díle se vyskytuje nejen domácí tradice, ale i její postoj k tradicím okolních zemí. Dílo *Tschechische Volksmärchen* (1961 a 1984) dodnes patří k základnímu pramenu pro mezinárodní folkloristy, kteří získávají údaje o českých pohádkách. Autorovy práce byly publikovány v prvořadých folkloristických časopisech (Jech 2008, s. 424, 425).

Za významné Jechovo dílo byla považována jeho sbírka *Lidová vyprávění z Kladska* (1959) s autorským komentářem. Jech komentoval i díla Josefa Štefana Kubína *Kladské povídky* (1958), *Lidové povídky z Podkrkonoší* (1964, 1971) a *Na vaši radost* (1985), což byly drobné dokumenty a vzpomínky, které vznikaly na podkladě zájmu Jecha o dílo Kubínovo. Jech se dále zajímal o Věnceslava Metelku (český písmák, houslař a vlastenec), jeho díla vydal jako komentované edice s názvem *Ze života zapadlého vlastence* (1977) a *Kde na jabloních harmoniky rostou* (1983). Jech byl autorem shrnutí základních výsledků domácí folkloristiky. Svazek se pojmenoval *Československé vlastivědy* (1968). Pro českou kulturu vydal pohádky *Zvonící lipka* (1972). Pohádky byly podnícené původním vyprávěním, byly řazeny k nejzajímavějším z daného období. Jmenovitě se k nim řadila sbírka *Povídá babička povídačku* (1962), *Žerty s hastrmany a čerty* (1966), *Pohádky z naší zahrádky* (1970) a *Z Krakonošovy mošny* (1982). V posledních téměř dvaceti letech svého života vzhledem k politické situaci měl zakázanou veškerou publikační činnost. Celou dobu i přes zákaz psal komentáře k textům o Krakonošovi, které vznikaly v 80. letech. Tato široká odborná publikace byla nejzásadnější a nejúplnější domácí práce o této postavě (Jech 2008, s. 425, 426). Zemřel 19. září 1992 v Praze (Jaromír Jech 2016).

Autor vydal mnoho publikací. Zde jsou zmíněny některé z nich:

- *Žerty s hastrmany a čerty* (1966)
- *Pohádky z naší zahrádky* (1970)
- *Z Krakonošovy mošny* (1982)
- *Kde na jabloních harmoniky rostou* (1983) a další (Jaromír Jech 2016)

3.5 Marie Kubátová

Kubátová byla dcerou Amálie Kutinové a ing. Jana Kutiny. Kubátová se narodila 8. srpna 1922 v Praze. Dětství prožívala na Pankráci, bydlela tam s rodiči a se svým bratrem Janem. Inženýr Jan Kutina vystudoval stavebnictví (Valouch 1986, s. 8). Kubátová žila ve velice podnětném prostředí. Její maminka psala pohádky, verše pro děti a texty k písním. Pro Kubátovou bylo dětství pohádkové a kouzelné, rozvíjelo její fantazii. Později získala reálný pohled na svět. Chtěla na toto téma napsat román, měl se jmenovat *Obchod iluzemi*. Napsala část příběhu, který poté přepsala na povídku *Maminka* (Valouch 1986, s. 12).

Rodiče Kubátové přišli díky okupaci Československa o možnost provozovat své nakladatelství. Poté se rodina přestěhovala do Karlových Varů. Zde nebyli dlouho a stěhovali se do Křince u Nymburka. Vystudovala klasické gymnázium a v roce 1941 úspěšně složila zkoušky na učitelském ústavu v Praze. Poté začala pracovat jako praktikantka v lékárně v Křinci pod matčíným vedením. Kubátová s novým bydlištěm nebyla spokojená. Byla zvyklá na Prahu. V Křinci autorka napsala svoji první básničku a první sbírku povídek *Pastorkové Páně*. Byly zde postavy obyčejných lidí z vesnice, jako v díle její matky. Kubátová je však neviděla tak optimisticky jako její matka, viděla smutné lidi, chudáky a tak se je i pokusila ztvárnit. Po dlouhé začátečnické spisovatelské cestě autorka vydala v roce 1956 knihu *Daremný poudačky* a později knihu *Matějkov*. (Valouch 1986, s. 13, 14).

Roku 1943 se autorka vdala za Jaroslava Kubáta. Seznámili se v Krkonoších. Manželé se přestěhovali k jejím rodičům, kteří mu umožnili práci v lékárně. V roce svatby Kubátová dokončila svou praxi v lékárně (během dvou let byla na praxi i v lékárně v Praze) a udělala zkoušky. Do konce války oba působili v lékárně v Křinci (Valouch 1986, s. 14, 15).

Kubátová se hned po opětovném otevření vysokých škol přihlásila na Přírodovědeckou fakultu UK. V roce 1946 se stala magistrou farmacie (Hutařová, Hanzová 2003, s. 83). Poté nastoupila jako vystudovaná lékárnice do Karlových Varů. V roce 1949 získala na škole absolutorium. Škola, kde měla Kubátová pokračovat doktorskou studii, byla zavřena. Na chvíli se vrátila k mamince, která si ke Křinci vytvořila pozitivní vztah a začala sbírat folklórní vyprávěčky. V padesátých letech se Kubátová vrátila do karlovarské lékárny. Od roku 1952 bydlela autorka s manželem ve Vrchlabí, což poznamenalo i její díla. Manžel byl správcem lékárny (Valouch 1986, s. 16). V tuto dobu již měli manželé dvě děti, autorka se starala o své rodiče, kteří se za nimi po krátké době přestěhovali. Kubátová pomáhala na horském statku, pracovala v lékárně, kde střídala noční a denní směny. Od roku 1954 učila na střední zdravotní škole nauku o lécích a pracovala v lékárně. O dva roky později školu přemístili do jiného města a Kubátová přestala učit. O rok později skončila i v lékárně, vše kvůli rodině, které se věnovala třináct let. Začala vydávat své knihy, starala se nejen o své děti, ale i o maminku, která zemřela v roce 1965, a otce, který zemřel o sedm let později. Od sedmdesátých let byla autorka opět zaměstnaná v lékárně ve Vrchlabí, kde zůstala až do doby, kdy odešla do důchodu. Ještě v roce 1972 dělala atestaci z ústavního lékárnictví (Valouch 1986, s. 18). Dále se věnovala doktorandskému studiu v Hradci Králové. V 1977 získala doktorát na farmaceutické fakultě (Hutařová, Hanzová 2003, s. 83).

Zaměstnaná byla jako lékárnice nejen ve Vrchlabí, ale také střídavě ve Špindlerově mlýně, v Maršově a v Hostinném. Po večerech psala příběhy. Je autorkou mnoha děl nejen pro děti, ale i pro dospělé. Napsala několik divadelních her a věnovala se i spolupráci s televizí a rozhlasem. Některá svá díla napsala v krkonošském nářečí (Hutařová, Hanzová 2003, s. 83). Od poloviny sedmdesátých let se více začala věnovat psaní. Oblíbená lékárnice, prozaička a dramatička zemřela dne 6. června 2013 ve Vrchlabí (Dvořák 2013).

Napsala zhruba třicet knih s tematikou. Zde jsou zmíněné některé publikace:

- *Daremný poudačky* (1956) – prvotina Marie Kubátové
- *Krakonošův rok* (1958)
- *Muzikantský řemeslo a devatero jinejch* (1969) – památce své matky
- *Pohádky o Krakonošovi* (1971)
- *Krakonošův hermec* (1972)
- *Hořký bejlí* (1981)
- *Jak Krakonoš s Trautenberkem vedli válku* (1983)
- *Krakonošovo čarobejlí* (1997)
- *Pohádky z Krkonoš* (2002) a další (Hutařová, Hanzová 2003, s. 83, 84)

4 Projektové vyučování

Definice projektového vyučování se v odborných publikacích liší. Základy projektového vyučování položil již J. Dewey ve svém díle *Democracy and Education* (česky Demokracie a vzdělání). Věnoval se zkoumání a popisu rozvoje osobností dětí a spojil sociologické a psychologické zkoumání v jedno (Dewey 2008).

„ In general, every stimulus directs activity. It does not simply excite it or stir it up, but directs it toward an object. Put the other way around, a response is not just a reaction, a protest, as it were, against being disturbed; it is, as the word indicates, an answer. It meets the stimulus, and corresponds with it. There is an adaptation of the stimulus and response to each other ... ” (Dewey 2008).

V této citaci Dewey zmiňoval, že každá reakce je řízena či vyvolána nějakým stimulem. Není to jen o náznacích, ale vše musí směřovat přímo k objektu, respektive, v tomto případě, k dítěti. Odezva na konkrétní podnět není jen pozitivní či negativní reakce. Je to odpověď, která koresponduje s danou situací (Dewey 2008).

4.1 Projektová metoda

Výukovými metodami se zabývá, ale i zabývalo, mnoho pedagogů. Snaží se o co největší sepětí školy s běžným životem. Z množství definic, dle Zormanové, vychází, že *„projektová metoda je taková výuková metoda, v níž jsou žáci vedeni k samostatnému zpracování určitých projektů, což jsou komplexní úkoly či problémy spjaté s životní realitou. Charakteristickým znakem projektové výuky je cíl, který je představován určitým konkrétním výstupem, tj. výrobkem, praktickým řešením problému atd.“* (2012, s. 96).

4.2 Historie projektové metody

Jedna z možností, jak rozvíjet u žáků fantazii a představivost, také přirozeně rozvíjet všechny strany osobnosti, což bylo myšlenkou již Jana Amose Komenského, je právě projektová metoda. Snahou Komenského bylo připravit žáky na život, přiblížit aktivity ve škole reálnému životu tak, aby nebyl zatížen důsledky

skleníkového působení školy. V roce 1654 Komenský sestavil učivo do souboru her „*Schola ludus*“. Do českého jazyka se překládá jako „škola na jevišti“ nebo „škola hrou“. „*Schola ludus*“ byl prostředek, jak si nacvičit a opakovat vědomostní látky, měl osm částí, osm latinských her. Hry představovaly přehled všeho podstatného, co měl žák vědět ohledně života (v první hře probíral přírodu, v druhé člověka, ve třetí řemesla, dále život v nižší škole, život na univerzitě, šestá je o morálce, sedmá o životě v rodině a obci a osmá o životě v církvi a ve státě). Komenský se zde snažil, aby se vyhnul drilu a pamětnímu učení bez názornosti, na kterém byla tehdejší škola založena (Nosková 2005, s. 28).

V 18. století se začalo věnovat více pozornosti výchově dítěte, proto bylo nazýváno stoletím „pedagogickým“. Pravlastí projektového vyučování byla Francie. Například již u Jeana-Jacquesa Rousseaua byly vidět určité prvky z projektové metody. Rousseau upřednostňoval individualitu a dával přednost osobní zkušenosti a samostatné aktivitě dítěte. Dítě poznávalo okolí skrze vlastní zkušenost, pozorovalo a uvažovalo. Určitý sklon k projektům bylo možné zaznamenat i u Johanna Heinricha Pestalozziho, stoupence Rousseaua. Důležitá při vyučování byla individuální práce žáka a jeho tvoření. Friedrich Förbel se zaměřoval především na dítě, aktivitu, jeho zájem a samostatnost. Célestin Freinet usiloval o školu, kde středem všeho je praktická zkušenost dítěte. Ve škole například vytvořili tiskárnu, kde vydávali školní časopis. Jeho přístup byl blízký dnešním projektům (Kratochvílová 2006, s. 25).

V 19. století v Evropě začaly školy zaměřené na architektoniku jako určitou formu závěrečných zkoušek zpracovávat projekty významných staveb. Poprvé to však bylo vyzkoušené zhruba uprostřed 18. století, uvedla to Academia d'Architecture (Akademie architektury, založená 1671) v Paříži (Nosková 2005, s. 28).

Koncem 19. a začátkem 20. století pragmatická pedagogika viděla jako základ praxi (vyzkoušet si) a experiment. Důležité bylo, aby se vše odehrálo při nové činnosti a zároveň, aby se promítla dávná zkušenost. Tato pedagogika se zaměřovala na „celé“ dítě, snažila se rozvíjet dítě po všech stránkách a dbala

i na aktivitu jedince. Pragmatická pedagogika měla vliv na výchovu, druhá světová válka zaznamenala přelom v jejím vývoji. Ve škole bylo předností řešit problémy ze života, díky tomu dala základ právě projektové metodě a výuce. John Dewey jako tvůrce teoretického rámce projektové metody, profesor pedagogiky, psychologie a filozofie ovlivnil školství nejen ve Spojených státech, ale i po celém světě. John Dewey prosazoval sepětí školy a běžného života. Důležitá byla zkušenost. Již tenkrát jeho systém respektoval vývojové zvláštnosti žáka. Snažil se o přirozený vývoj a obohacení každé osobnosti. *Learning by doing* (učení se vlastní činností) je základem jeho učení – zde jsou zakotveny kořeny projektové výuky (Kratochvílová 2006, s. 25).

William Heard Kilpatrick byl zakladatel projektové metody, doktor filozofie, pedagog a zároveň jeho učitelem byl John Dewey. Právě William Kilpatrick prosadil ve školách tzv. projektovou metodu, která je založena na řešení problémů a aktivitě žáka, tím široce ovlivnil vyučování. V roce 1918 zveřejnil první studii o projektové metodě. Rozvedl zde myšlenky Johna Deweyho od řešení problému k projektové metodě. Tato metoda se od té doby začala často aplikovat. Měla naučit vnímat život a možnosti, které nabízí. V této metodě bylo důležité umět spolupracovat a vytvářet příjemnou atmosféru nejen ve škole (Kratochvílová 2006, s. 28).

4.3 Typy projektů

Tuto tabulku u nás představil J. Valenta a doplnila ji J. Kratochvílová:

1. Podle navrhovatele:
 - a. žákovský (spontánní)
 - b. uměle připravený (učitel, lektor, vychovatel)
 - c. kombinace předchozích typů
2. Podle účelu:
 - a. problémový
 - b. konstruktivní
 - c. hodnotící
 - d. směřující k estetické zkušenosti
 - e. směřující k získání dovedností

3. Podle informačního zdroje:
 - a. volný (žák vyhledává informace sám)
 - b. vázaný (informace žákovi poskytnuty)
 - c. kombinace obou typů
4. Podle prostředí:
 - a. školní
 - b. domácí
 - c. kombinace předchozích typů
 - d. mimoškolní
5. Podle počtu zúčastněných:
 - a. individuální
 - b. společné – skupinové, třídní, ročníkové, mezitřídní, meziročníkové, celoškolní
6. Podle organizace:
 - a. jednopředmětové
 - b. víceředmětové
7. Podle délky:
 - a. krátkodobé (maximálně 1 den)
 - b. střednědobé (maximálně 1 týden)
 - c. dlouhodobé (více jak týden, méně než měsíc)
 - d. mimořádně dlouhodobé (více jak měsíc, tyto projekty probíhají paralelně s výukou), podle Kratochvílové (2006, s. 48)

4.4 Fáze projektového vyučování

Projektové vyučování je děleno do čtyř fází. Již William Kilpatrick určil strukturu: *záměr – plán – provedení – hodnocení*. V dnešní době se tyto fáze využívají, ale již v širším konceptu.

4.4.1 První fáze – Plánování projektu

Fáze plánování projektu se skládá z následujících kroků:

- formulovat podnět – úkol, problém
- uvědomit si význam projektu
- dbát na celkový rozvoj žáka
- formulovat si edukační cíle
- naplánovat délku projektu – kdy se bude konat, jak dlouho a jak často
- promyslet si prostředí, kde se projekt bude odehrávat
- určit účastníky
- promyslet realizaci z pohledu organizace
- obstarat pomůcky, materiály a vše ostatní, co je potřeba
- zvážit způsob hodnocení (Kratochvílová 2006, s. 41)

4.4.2 Druhá fáze – Realizace projektu

Tato fáze se opírá o první fázi, kdy se plní plán projektu. Učitel v této fázi reguluje konání žáků. Především pokud se žáci odklánějí od záměru a cílů. V delších projektech pedagog žáky motivuje a podporuje k dokončení projektu (Kratochvílová 2006, s. 41).

4.4.3 Třetí fáze – Prezentace výstupu projektu

Zde záleží na formě, kterou tvůrce projektu zvolí. Prezentace může být psaná, verbální nebo představení praktického produktu. Konečná část projektu může mít mnoho variant např.: vystavení prací, audionahrávka, knížka, časopis, představení naplánované trasy, atd. Úroveň představení výsledků má několik možností. Je možné projekt prezentovat rodičům, spolužákům ve třídě, ostatním spolužákům ze školy, veřejnosti, jiným institucím nebo pro někoho, kdo je určitým způsobem účastníkem projektu, např. zřizovatel školy (Kratochvílová 2006, s. 42).

4.4.4 Čtvrtá fáze – Hodnocení projektu

Hodnotí se celý průběh od naplánování projektu přes jeho realizaci až po jeho výsledek. Důležité je hodnocení ze strany učitele i žáka. V této podobě výuky se nehodnotí pomocí známek a tolik se nedbá na výkon. Učitel hodnotí, jak se žáci ujali problému nebo jak představili své práce. Při hodnocení se nehledí pouze na výslednou práci, záleží také na průběhu práce. Vyhovující způsob je slovní podání, které posoudí práci skupin i jednotlivců. V projektu je také vhodné použít sebehodnocení a hodnocení ostatních žáků (Mazáčová 2007).

4.5 Klasické výukové metody použité v projektu

Z klasických výukových metod se v projektu objevují metody slovní (vyprávění, vysvětlování, práce s textem, rozhovor), metody názorně-demonstrační (práce s obrazem, instruktáž) i metody dovednostně-praktické (produkční metody) podle Maňáka a Švece (2003, s. 53–103).

4.5.1 Metody slovní

Metody slovní patří k podstatným výchovným a vzdělávacím procesům. Mluva je základ pro myšlení a zobecnění. Ve škole je jazyková komunikace důležitou součástí. Řečnictví neboli rétorika pomáhá k zvyšování hodnoty komunikace. *„Učitel musí plně respektovat zvukovou stránku svého řečového projevu, měl by zvládnout nejen techniku řeči, ortoepii, členění promluvy, ale i sílu hlasu, intonaci, melodii, funkčně rozložené důrazy a přízvuk významnějších pasáží. Důležitá je ovšem také kinetická složka řeči, artikulace, mimika a další neverbální prostředky“* (Maňák, Švec 2003, s. 53, 54).

Současná pedagogika si uvědomuje důležitost jazykové komunikace žáků především pro jejich budoucnost. Dnes je podstatné, aby se žák dokázal vyjádřit, dokázal diskutovat a odůvodnit své názory a myšlenky (Maňák, Švec 2003, s. 54).

Vyprávění

Tato metoda patří do výchovného a vzdělávacího procesu. *„Souvisí s potřebou člověka vyjadřovat své zážitky, zkušenosti a poznatky epickou formou“* (Maňák, Švec 2003, s. 54). Vypravěč může vyjádřit své city, fantazii, hodnoty a názory. Naopak naplňuje potřebu naslouchat. Dříve bylo vyprávění způsob, jak získat nové

informace. Do nedávna se ještě po večerech příběhy vyprávěly, dnes je nahradila televize a jiná moderní technika (Maňák, Švec 2003, s. 54, 55).

Vyprávění se ve škole řídí vzdělávacími cíli. Řadí se do monologických slovních metod a k epickým literárním žánrům. Typickým znakem je jednosměrný tok informací, většinou od učitele k žákům. Mezi znaky této metody patří přitažlivý obsah, dynamický a dramatický děj. Vyprávění má ve výuce více funkcí. Využívá se k motivování žáků, může podporovat sociální učení (konflikty v příběhu), přispívá k jazykové výchově (např. když se žáci učí vypravovat). Naslouchání je vyčerpávající činnost, kdy se posluchač plně soustředí. Důležité je, aby bylo vyprávění zajímavé, napínavé, přirozené a nejlépe nazpaměť naučené. Podstatná je i práce s hlasem a řeč těla. Příjemné prostředí je na vyprávění lepší. Může být doplněné maňáskem, fotografiemi nebo jinými pomůckami. Je dobré žáky do vyprávění aktivně zapojit (Maňák, Švec 2003, s. 55, 56).

Vysvětlování

„Metodu vysvětlování charakterizuje logický a systematický postup při zprostředkování učiva žákům, který respektuje jejich věkové zvláštnosti a vychází z aktuálního stavu jejich vědomostí a dovedností“ (Maňák, Švec 2003, s. 57). U této metody je nutné, aby byl brán ohled na psychické procesy při učení. Ve škole je vysvětlování základním prostředkem k pochopení jevů a postupů. U vysvětlování je důležité pochopit základ sdělení. Osvědčuje se používání názorných ukázek. Pokud je jev složitější, musí se vykládat krok za krokem. Způsob, jakým bude jev vykládán, určuje obtížnost látky. Učitel by měl být schopný látku srozumitelně a jasně vysvětlit. Je možné si napsat daný jev na tabuli a během hodiny jej několikrát zopakovat. Tato metoda nemá daleko k popisu, i když je občas považován za samostatnou metodu. Je úspěšná v souvislosti s výběrem učiva, je vhodná především u učiva, kde je potřeba něco vyřešit, seřadit, pochopit nebo odhalit (Maňák, Švec 2003, s. 57–59).

Práce s textem

„Práci s textem obvykle rozumíme výukovou metodu založenou na zpracování textových informací, jejichž využití směřuje k osvojení nových poznatků“ (Maňák, Švec 2003, s. 64). V této metodě je dominantní žákovo učení, které učitel podporuje. Pracovat s textem je možné s žáky v jakémkoliv věku, ale musí být přijatelný. Text určený pro výuku se nazývá didaktický. Může i nemusí být součástí učebnice. Tato práce má především zlepšit u žáků využívání informací z textu při řešení různých úkolů. Ve škole žák pracuje s texty z učebnice, kde se objevují například slovní informace, příklady objasňující informace, učební úlohy, otázky, apod.

Důležité je žákovo porozumění, kdy v textu dokáže najít základní pojmy a dokáže:

- nalézt a označit v textu hlavní myšlenky a důležité informace
- určit vztah mezi danými informacemi
- seřadit určité informace podle daných pravidel
- představit text vlastními slovy
- graficky přepsat informace
- vytvořit k myšlenkám v textu vlastní postoj
- doplnit text svým komentářem (Maňák, Švec 2003, s. 64, 65)

Poslední dobou mezinárodní výzkumy ukazují na zhoršení čtenářských dovedností dětí. Většina žáků místo u knihy sedí u počítače nebo u televize. Ve škole má být práci s textem věnovaná větší pozornost. K nejdůležitějším pomůckám ve škole patří učebnice. Jsou přizpůsobené předmětu i ročníku. Žáci by neměli vynechávat četbu krásné literatury ani básní, tím se jim otevírá svět kultury. Tato metoda má především vytvořit u žáka pozitivní vztah ke knihám (Maňák, Švec 2003, s. 66–68).

Rozhovor

„Metoda rozhovoru představuje verbální komunikaci v podobě otázek a odpovědí dvou nebo více osob (většinou učitele a žáků) na dané výchovně-vzdělávací téma, které se vyznačuje svou vnitřní zaměřeností na stanovený cíl“ (Maňák, Švec 2003, s. 69). Ve škole je rozhovor chápán jako aktivizace žáků. Při něm žák spolupracuje a je pozorný. Při motivaci rozhovor budí zájem žáka. Rozhovor učitel podává při zkoušení informaci o znalostech žáka (Maňák, Švec 2003, s. 69).

V rozhovoru se vyskytují otázky. Jsou rozdělené na několik druhů (zjišťovací, otevřená, zavřená, konvergentní, divergentní, pozorování, problémová otázka, posouzení situace, rozhodovací). Volba otázky souvisí se situací, která zrovna ve třídě je a s náročností, kterou vyžaduje učitel. Ne všechny typy otázek jsou přijatelné: řetězová (učitel špatně formuluje otázku, několikrát ji musí doplnit, aby ji žáci pochopili), sugestivní (odpověď žákovi napovídá, např. Budeme souhlasit s výměnou oken?), nejasná (Co víte o ...?). Technika pokládání otázek:

- Nejdříve otázku položit, nechat žákovi chvíli času a až poté jej vyvolat.
- Na odpovědi by měl mít učitel pozitivní reakce, tím žáka získává ke kooperaci. Hledat to, co je v odpovědi správně. Žáka nesmí učitel zesměšňovat.
- Dělit otázky na všechny žáky, nezapomínat na někoho.
- Měnit druh otázek, tím se žáci aktivizují (Maňák, Švec 2003, s. 70).

U položené otázky musí být také aktivní naslouchání ze strany učitele, měl by se snažit žákovi s odpovědí pomoci a hledat nejlepší formulaci. Učitel má umět i mlčet a nechat žáka samostatně odpověď formulovat (Maňák, Švec 2003, s. 72).

Na otázku učitele se váže odpověď žáka. Ne vždycky se podaří ji získat, tudíž se učitel musí spokojit s odpovědí, která je jen z části správná. Někdy ji doplní sám, ale lepší varianta je, když ji doplní ostatní žáci. V rozhovoru záleží i na funkci. Rozhovor se dělí na motivační, expoziční, fixační (opakovací) a diagnostický (zkouškový). Záleží na situaci. Aby bylo dosaženo předem daného výsledku, musí být určeno správné a přívětivé téma, o kterém žák alespoň něco ví nebo s ním má

zkušenost, jinak se nemůže rozhovoru zúčastnit. Téma musí být zajímavé a žák k němu musí mít určitý postoj, bez toho by nebyl rozhovor navázaný. Učitel má být připravený změnit formulaci otázky nebo ji upřesnit podle dané situace. Důležitý je dostatek času věnovaný rozhovoru (Maňák, Švec 2003, s. 72–74).

4.5.2 Metody názorně-demonstrační

Tyto metody se používají ve fázi smyslového zprostředkování učiva a jsou těsně spojeny s metodami dovednostně-praktickými a slovními. „*Již J. A. Komenský zdůraznil, že poznání má komplexní povahu, zahrnuje smysly, myšlení i praxi (trojúhelník moudrosti: řeč – mysl – ruka),*“ podle Maňák, Švec (2003, s. 77).

Práce s obrazem

„*V obecném smyslu obraz znamená znázornění reality různými prostředky za účelem zachování vjemu nebo představy, v přeneseném významu se používá k označení odrazu, podívané, názoru, apod.*“ (Maňák, Švec 2003, s. 82).

Didaktický obraz je například kresba na tabuli, obraz na stěně, ilustrace v učebnici, počítačová grafika, pravdivé zobrazení skutečnosti i symbol, schéma nebo znak (Maňák, Švec 2003, s. 82, 83).

Každé zobrazení má určitý počet vizuálních prvků, které tvoří to, co žák vnímá. Není jich mnoho, ale zahrnují celou informaci o určitém jevu. „*Základní vizuální prvky jsou: bod, linie, tvar, směr, tónování, barva, struktura, měřítko a pohyb*“ (Dondis in Maňák, Švec 2003, s. 83). Rozebrání obrazu v hodině má velký význam, vzniká při tom plnohodnotná komunikace mezi žákem a daným objektem poznání. Vybírání informací z obrazu je potřeba trénovat. Obraz je často vnímán bez povšimnutí poselství, které přináší. Při výuce má učitel obraz doprovázet slovním komentářem, návodnými otázkami nebo výkladem. Žák se může aktivně účastnit pomocí úkolů zadaných na základě pozorování obrazu. Má se naučit díla vnímat, vysvětlovat a různě využívat. Zároveň se naučit vytvořit obraz a dodat k němu vlastní vyjádření. Řeč pomocí obrazu je v reálném životě důležitá, protože je otevřenější a poddajnější než řeč jazyková. Častá práce s obrazy ovlivňuje i způsob myšlení, které pak napomáhá porozumět abstrakci. Při výuce se nemají opomíjet ilustrace ani myšlenkové či pojmové mapy, které ukazují

logický sled pojmu nebo tématu, umožňují pochopit myšlení a dedukování, prohloubit zkušenosti a vědomosti a upřesnit vztahy mezi pojmy atd. (Maňák, Švec 2003, s. 83–85).

Instruktaž

„Instruktaž je výuková metoda, která zprostředkovává žákům vizuální, auditivní, audiovizuální, hmatové a podobné podněty k jejich praktické činnosti“ (Maňák, Švec 2003, s. 87). Nejčastěji je používána slovní instruktaž, žákovi jsou podané instrukce ústní formou nebo pomocí textu. Instruktaž může být doprovázena ukázkou činnosti nebo její části. U složitějších činností je lepší ji nejdříve předvést se slovním doprovodem a poté říct slovní instrukce k postupným činnostem. Moderní jsou audiovizuální metody, při kterých je možné sledovat postup jako celek nebo i po částech. Pro složitější práce je lepší instruktaž pomocí hmatových nebo pohybových instrukcí. První část je seznámení žáka s náradím, které bude potřebovat. Žák si může náradí vyzkoušet samostatně nebo za pomoci učitele (Maňák, Švec 2003, s. 87–90).

4.5.3 Metody dovednostně-praktické

Metody dovednostně-praktické jsou zaměřeny na aktivitu žáka a jeho vlastní práci. Cílem je dokázat co nejvíce školu přiblížit životu. Tato výuka nese několik principů: *„aktivizace všech smyslů, odpovědnost a metodická kompetence žáků, orientace na konkrétní produkty, kooperativní jednání a zaměření na život“* (Gudjons in Maňák, Švec 2003, s. 91).

Produkční metody

V produkčních metodách vstupuje do popředí konečný produkt, výtvar, výsledek. Tyto metody reprezentují motorické činnosti, práce ruky a produktivní práce. V dnešní škole se kompetence pracovní považuje za součást všeobecného vzdělání. Podle J. Skalkové by měla škola zajišťovat tyto hlavní funkce pracovních činností:

- *„Naučit vnímat úkoly a problémy vysoce industrializovaného světa práce i všedního dne.*
- *Posilovat vlastní individuální zkušenosti žáků.*

- *Vést k mnohostranné komunikaci k hlubšímu chápání společensko-kulturního prostředí.*
- *Motivovat žáky k učení a pomáhat jim nalézat souvislosti vědění a jednání, myšlení a činnosti“ (Skalková in Maňák, Švec 2003, s. 103).*

Produkčními metodami žáci nacvičují pohybové dovednosti celého těla, ale také jemnou motoriku (psaní, kreslení, modelování atd.). Do těchto výchovně-vzdělávacích organizačních forem patří pracovní činnosti, výtvarná tvorba, ruční práce, tělovýchovné aktivity, práce na pozemku, hra na hudební nástroj, apod. Není vhodné zapomenout na těsné spojení práce a vzájemné působení myšlení a řeči, které jsou základním principem orientace člověka ve světě. Praktická práce neomezuje psychickou práci, naopak je jejím vrcholem. Právě práce hlavy a ruky na sebe vzájemně působí, proto je dobré propojit teorii a praxi (Maňák, Švec 2003, s. 103, 104).

4.6 Cíle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a projekt

Projekt v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem (dále jen RVP) a jeho klíčovými kompetencemi je považovaný za efektivní. Při této metodě se žák rozvíjí v mnoha stránkách osobnosti, jako jsou například komunikační schopnosti, které jsou opomíjené, hlavně díky rozmachu techniky. Žák se učí tolerovat ostatní, aktivně se zapojovat do práce, odpovídat za svou práci, ale také kritizovat nebo individuálně tvořit. Díky projektu je možné využít i mezipředmětových vztahů a jednodušeji je propojovat (Zormanová 2012, s. 95–97).

Základní vzdělávání má žákovi nabídnout kořen všeobecného vzdělání. Právě na prvním stupni základní školy žák začíná mít povinnosti a pevnější pravidla než byl zvyklý. Má získat možnost postupně rozvíjet klíčové kompetence především v situacích, které se blíží praktickým zkušenostem. Vymezení klíčových kompetencí v RVP pro základní vzdělávání zní: „*Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti“ (MŠMT 2013, s. 10).*

V základním vzdělávání jsou podle RVP ZV za klíčové považovány:

- kompetence k učení
- kompetence k řešení problémů
- kompetence komunikativní
- kompetence sociální a personální
- kompetence občanské
- kompetence pracovní (MŠMT 2013, s. 10–13).

Mezi cíle základního vzdělávání patří:

- pomoci žákům zvládnout osvojování si učení a podněcovat je k dalšímu učení
- motivovat žáky používat logiku při tvoření a učit je řešit problémy
- učit žáky komunikovat v různých situacích
- podporovat žáky ve spolupráci, respektování práce a úspěchů vlastních i ostatních
- vést žáky k zodpovědnosti, osobitým a samostatným projevům, znalostem svých práv a povinností, jejich dodržování a vykonávání
- učit žáky pozitivnímu chování k lidem, přírodě i okolí, učit je dávat najevo city, zároveň prožívat různé životní situace
- vést žáky k zodpovědnosti za své zdraví (fyzické, psychické a sociální)
- žáky podporovat v rozvoji schopností v souladu s reálnými možnostmi a pomoci je využít společně se zvládnutými znalostmi a dovednostmi při volbě zaměstnání i ve svém životě (MŠMT 2013, s. 8, 9)

5 Shrnutí teoretických poznatků

Krkonoše jsou nejvyšší české pohoří při severní hranici (Kovářík 1977, s. 271). Region Podkrkonoší má přibližně 800 km². Hranice oblasti nejsou jednoznačně dané. Za východní hranici je považováno město Úpice. Naopak do západní části spadá Vysoké nad Jizerou (Flousek, et al. 2007, s. 15).

Dolní Branná je vesnice, která leží asi 4 km jižně od brány Krkonoš (Vrchlabí). V obci je možné vidět několik staveb s dlouholetou historií a budovu společnosti KRPA FORM, a. s., která navazuje na dlouholetou tradici Krkonošských papíren (Obec Dolní Branná 2016).

Krkonoše a Podkrkonoší byly z historického hlediska pozdě osídlené. Vznikaly zde pohádky a pověsti o bájném vládci hor Krakonošovi (Flousek, et al. 2007, s. 615).

Krakonoš je pravděpodobně známý již od 15. století. Dříve ho však považovali za démona, který měl záporné a strašidelné vlastnosti. Vymýšleli si to hledači drahých kovů, aby se zbavili jiných lidí se stejným záměrem. Tato postava měla hodně jmen a podob. Nebyly to pouze osoby, ale i zvířata. Český Krakonoš je známý až od 19. století a polský se datuje dokonce po roce 1945 (Flousek, et al. 2007, s. 615).

K známým autorům pohádek a pověstí této oblasti se řadí například Amálie Kutinová, Marie Kubátová, Josef Štefan Kubín, Jaromír Jech, Leontýna Mašíňová.

Z množství definic, dle Zormanové, vychází, že „projektová metoda je taková výuková metoda, v níž jsou žáci vedeni k samostatnému zpracování určitých projektů, což jsou komplexní úkoly či problémy spjaté s životní realitou. Charakteristickým znakem projektové výuky je cíl, který je představován určitým konkrétním výstupem, tj. výrobkem, praktickým řešením problému atd.“ (Zormanová 2012, s. 96).

Projekt v souladu s RVP a jeho klíčovými kompetencemi je považovaný za efektivní. Při této metodě se žák rozvíjí v mnoha stránkách osobnosti, jako jsou například komunikační schopnosti, které jsou opomíjené, hlavně díky rozmachu

techniky. Žák se učí tolerovat ostatní, aktivně se zapojovat do práce, odpovídat za svou práci, ale také kritizovat nebo individuálně tvořit. Díky projektu je možné využít i mezipředmětových vztahů a jednodušeji je propojovat (Zormanová 2012, s. 95–97).

Z klasických výukových metod se v projektu objevují metody slovní (vyprávění, vysvětlování, práce s textem, rozhovor), metody názorně-demonstrační (práce s obrazem, instruktáž) i metody dovednostně-praktické (produkční metody) podle Maňáka a Švece (2003, s. 53–103).

6 Projekt jako metoda poznávání regionu

V praktické části diplomové práce bude na základě teoretických poznatků připraven a zrealizován projekt v primární škole, bude zaměřen na poznávání historie a kultury dané oblasti, včetně regionální literatury. Součástí projektu bude žáky vytvořená „pověst mého kraje“.

Tento projekt bude motivovaný tajným výletem, navodí atmosféru Krkonoš a jejich okolí. Úkoly se budou týkat Krakonoše a místa, odkud žáci pocházejí. Projekt s názvem „Týden v Krakonošově“ bude rozdělen na šest bloků.

Realizace navrženého projektu se uskuteční na Základní škole v Dolní Branné. Probíhat se bude ve druhém ročníku. Projektu se zúčastní 14 dětí, z nichž jsou pouze 3 dívky. Ve třídě, kde bude projekt realizován, měla autorka souvislou pedagogickou praxi, tudíž žaky zná a oni znají ji. Po dobu realizace projektu autorka povede zápis jednotlivých činností (Příloha E) Po dokončení celý projekt zhodnotí (Příloha F).

6.1 Příprava a plánování projektu

6.1.1 Příprava projektu

Při přípravě projektu je důležité si uvědomit, jaký je smysl práce a jaký je její cíl. Podstatné je si uvědomit věk žáků a neopomenout individuální zvláštnosti dítěte. Teprve poté je možné začít připravovat motivaci a úkoly, které zaujmou danou věkovou kategorii žáků.

6.1.2 Plánování projektu

Tabulka č. 1.: Naplánovaný projekt v bodech

Název	„Týden v Krakonošově“
Typ projektu	podle délky: střednědobý (max. týden) podle prostředí: školní podle počtu zúčastněných: třídní podle organizace: vícepředmětový podle navrhovatele: uměle připravený podle informačních zdrojů: vázaný.

Předpokládané cíle	Žáci definují obec, kam chodí do školy. Žáci nakreslí Krakonoše. Žáci pracují s novými informacemi, upravují je a dále aplikují. Žáci napíší „Pověst mého kraje“.
Výstup	„Pověst mého kraje“, obrázek Krakonoše, výstava výtvorů.
Edukační cíle	<p>Kognitivní: rozřídění získaných informací uspořádání informací do logického sledu sdělení informací o dané oblasti</p> <p>Afektivní: schopnost zhodnocení práce na projektu</p> <p>Psychomotorické: seřazení obrázků podle návaznosti nakreslení Krakonoše vymyšlení „Pověst mého kraje“</p> <p>Sociální: rozdělení se do potřebných skupin spolupracování a diskutování ve skupině komunikace s jinými osobami podle společenských norem ocenění výsledků spolužáků.</p>
Organizace	skupinová výuka (3 – 4 žáci) frontální výuka

Předpokládané činnosti	<p>výlet</p> <p>rozbor výletu a výtvarné zpracování Krakonoše</p> <p>čtení pověstí a vyplnění čtenářského listu</p> <p>získávání informací o Dolní Branné</p> <p>exkurze v místní papírně</p> <p>doplnění pověsti podle obrázků</p> <p>psaní na téma „Pověst mého kraje“</p> <p>závěrečná prezentace prací, reflexe</p>
Předpokládané výukové metody	<p>Metody slovní: vyprávění, vysvětlování, práce s textem, rozhovor</p> <p>Metody názorně-demonstrační: práce s obrazem, instruktáž</p> <p>Metody dovednostně-praktické: produkční metody</p>
Předpokládané pomůcky	<p>fotoaparát; papíry A4, A2; tuš; špejle; voskové barvy; pověst v obrázcích; čtenářské listy; psací potřeby; tištěné informace o regionu Krkonoše a Podkrkonoší a o Dolní Branné; mapa ČR</p>
Způsob prezentace projektu	<p>vystavení Krakonošů ve třídě a na chodbě</p> <p>prezentace pro spolužáky ve třídě</p> <p>prezentace pro první třídu</p>
Způsob hodnocení	<p>slovní ze strany žáků i učitele</p>

6.2 Zpracování jednotlivých bloků

Příprava 1. bloku (1 den): „Tajný výlet“

Zahájením projektu bude výlet do Svobody nad Úpou, kde žáci navštíví výstavu „Do Krakonošova“ (obr. 1). Zde žáci uvidí permoníky z Krkonoš a pohádkové postavy, které jsou většinou dětem známé (například Krakonoš, Anče, Kuba, hajnej a Trautenberk). Průvodkyně žákům převypráví některé pověsti z Krkonoš. Ke každé pověsti je vytvořena část výstavy.

Od školy, ve které bude projekt zrealizován, je Svoboda nad Úpou vzdálená zhruba 30 kilometrů. V autobuse budou žáci motivováni na téma Krkonoš a zopakují si postavy z Krkonošských pohádek. Cílem tohoto výletu bude motivace na následující projekt.

Obr. 1 Pohádkové Krkonoše ve Svobodě nad Úpou (archiv autorky)

Příprava 2. bloku (90 minut):

A) „Zpátky do Krakonošova“

Předmět: Český jazyk

Úkol: Žák komunikuje s učitelem.

Cíl: Žák si zopakuje informace, které slyšel na výletě a provede rozbor výletu.

Čas: 20 minut

Organizace: Žák sedí ve třídě v lavici.

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení – propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled na kulturní jevy.

Kompetence komunikativní – formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje výstižně a souvisle v ústním projevu. Naslouchá promluvám druhých lidí, zapojuje se do diskuze a vhodně argumentuje.

Kompetence sociální a personální – přispívá k debatě celé třídy. Oceňuje zkušenosti druhých lidí. Respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí.

Pomůcky: notebook, dataprojektor, fotografie z výletu

Očekávaný výstup: Žák postupuje podle pokynů učitele. Žák považuje hodinu za zábavnou. Hodina bude pro žáka přínosná (vybaví si známé informace a aktivní prací si osvojí nové poznatky).

Průběh hodiny:

Motivace: „Milé děti, nyní zavřete oči a uvolněte se. Pustím vám skladbu, chvíličku poslouchejte. Pokud budete písničku znát, nikomu nic neříkejte a zvedněte ručičky. Potom vás vyvolám.“ (Předpokládá se, že žáci skladbu poznají, je známá z Večerníčku. Pokud nepoznají, mohou se podívat na promítací plochu, tam již vidí Krakonoše.)

„Výborně, Krakonoš nás bude z našich hor celý týden pozorovat. Bude se dívat, jak pracujeme. Za vaši celotýdenní práci dostanete od vládce hor i překvapení. Nyní se pomalu přeneseme zpět k našemu výletu. Kde jsme byli? Promítneme si fotografie a povíme si, co jsme viděli, co se nám líbilo, a především to, co si pamatujeme.“

Práce žáků: Vyprávění zážitků z výletu během prezentace fotografií.

Hodnocení: Každý žák zhodnotí výlet jednou větou a řekne, co se mu nejvíce líbilo nebo naopak, co se mu nelíbilo.

Závěr: *„Každému z vás se líbilo něco jiného. To je dobře. Důležité je, že jsme si výlet užili. Ještě jednou vás chválím za dnešní práci v hodině i za chování při cestování.“*

B) „Můj Krakonoš“

Předmět: Výtvarná výchova

Úkol: Žák si vyzkouší techniku ve výtvarné výchově. Žák nakreslí Krakonoše.

Cíl: Žák si rozvíjí tvůrčí fantazii.

Čas: 70 minut

Organizace: Žák sedí v lavici a pracuje samostatně.

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení – vybírá vhodné strategie a plánuje vlastní učení.

Kompetence pracovní – používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla.

Pomůcky: notebook, prezentace obrázků Krakonoše, tuše, špejle, voskové barvy, čtvrtky velikosti A4

Očekávaný výstup: Každý žák nakreslí Krakonoše, vymyslí mu jméno a napíše jeho bydliště. Žák považuje hodinu za zábavnou. Hodina pro žáka bude přínosná – žáci vyjádří jinou formou informace o Krakonošovi.

Prezentace: Vystavení výtvorů ve třídě a na chodbě.

Průběh hodiny:

Motivace: „Povídali jsme si o Krkonoších a jeho obyvatelích, ale také nesmíme zapomenout na vládce tohoto pohorí. Dříve si lidé pouze povídali o Krakonošovi. Nebyly pohádky v televizi, znali ho jenom z vyprávění. Říkali si o Krakonošovi, že byl zlý a nevypočitatelný duch hor. Posílal na lidi vichřice, mráz i povodně. Představovali si ho jako velkého svalnatého muže s hrozivým pohledem. Býval také kreslený jako nějaký šlechtic, mocný pán s kopytem. Posledních několik let známe Krakonoše jako hodného staršího pána, který pomáhá obyčejným lidem. Nejen vzhled Krakonoše se měnil, měnila se i jeho jména jako například Rýblcoul, Rýbrcál, Libercák Ibercoul, pak také Ducg Gór nebo Řepočet – to vzniklo z německého slova Rübzahl. Nyní víte, že bylo mnoho jmen a mnoho podob Krakonoše. Představme si, že každý z vás je světový malíř a takového Krakonoše chce nakreslit. Schválně, který z Krakonošů bude nejoriginálnější!“ (Podobizny Krakonoše vidí žák před sebou na promítacím plátně.)

Práce žáků: Nakreslení Krakonoše tuší a vybarvení jej voskovými pastelkami. Vymyšlení jeho jména a bydliště. Na závěr zhodnocení výtvorů.

Hodnocení: Každý žák vybere jeden výtvor jiného spolužáka a řekne, co se mu na dané práci líbí. Svůj názor zdůvodní.

Závěr: „Každý z vás Krakonoše pojal maličko jinak. Nakreslil ho podle svých představ a to je dobře. Každá práce, která tu leží má něco zajímavého. Výborně. Chválím vás za dnešní aktivitu o hodině i za práce, které vznikly.“

Příprava 3. bloku (45 minut): „O trutnovském drakovi“

Předmět: Český jazyk

Úkol: Žák doplní pracovní list s pověstí.

Cíl: Žák rozvíjí tvůrčí fantazii. Žák doplní vynechaná místa v pověsti. Žák vysvětlí, jak pozná pověst.

Čas: 45 minut

Organizace: Žák pracuje ve skupině, chodí po třídě a nakonec na koberci.

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení – operuje s obecně užívanými znaky a symboly. Uvádí věci do souvislostí. Má pozitivní vztah k učení.

Kompetence k řešení problémů – naplňuje způsob řešení problému a využívá k tomu vlastní zkušenosti. Hledá konečné řešení problému.

Kompetence komunikativní – formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu. Naslouchá promluvám druhých lidí.

Kompetence sociální a personální – účinně spolupracuje ve skupině. Pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce. Přispívá k diskuzi v malé skupině.

Kompetence pracovní – plní povinnosti a závazky, adaptuje se nové pracovní podmínky.

Pomůcky: lístečky, písmena – každé má své číslo (tajenka – Pověst o drakovi), prezentace o pověstech, pověst s vynechanými slovy (Příloha A), úplný text pověsti „O trutnovském drakovi“ (Příloha B), čtenářský list

Očekávaný výstup: Žáci postupují podle pokynů učitele. Žák považuje hodinu za zábavnou. Žák spolupracuje ve čtveřici a společně vyplní pracovní list. Žák definuje pověst.

Prezentace: Vystavení textů ve třídě.

Průběh hodiny:

Motivace: „*Děti, to byste nevěřily, jaká já jsem popleta, nic se mi nedaří. Dneska v noci jsem si pro vás připravovala práci a nevěřily byste mi, co se mi stalo. Utekla mi písmenka, asi je vzal nějaký skřítek, co myslíte, schoval se tady po třídě? Pomůžete mi je najít? Pokud najdete všechna, vzniknou vám tři slova. Je důležité, abyste pracovali tak, že to neuvidí vaši spolužáci z jiné skupiny, takže pssst a s chutí do práce.*“

Práce dětí: Žák si zapamatuje písmeno a číslici, která mu náleží. Zapiše je na lísteček ležící na lavici.

Učitel: „*Víte, co to ta pověst znamená? Co to vlastně je?*“ (krátká prezentace o pověsti).

Žák pracuje ve skupině, vyplní pověst (učitel žákům pověst čte nahlas), ve které se ztratila slova. Po doplnění svou verzi spolu s celou skupinou prezentuje spolužákům. Vyplní čtenářský list. Žák ve spolupráci s učitelem porovná doplněný text s prezentací. Určí, zda se opravdu jedná o pověst.

Hodnocení: Žák zhodnotí práci ve skupině v průběhu celé hodiny.

Závěr: „*Chválím vás, dokázali jste vymyslet jiné slovo na volné místo v pověsti. Pomohli jste mi, děkuji, teď s tím mohu pracovat dál.*“

Příprava 4. bloku (45 minut): „Obrázková pověst – O vzniku Pecky a Kostí“

Předmět: Český jazyk

Úkol: Žák pomocí obrázků doplní neúplnou pověst.

Cíl: Žák spolupracuje ve skupině, doplní chybějící slova v textu pověsti.

Čas: 45 minut

Organizace: Ve třídě a samostatně pracují skupiny žáků

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení – třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení a v tvůrčích činnostech. Uvádí věci do souvislostí.

Kompetence k řešení problémů – volí vhodné způsoby řešení. Užívá při řešení problémů logické postupy.

Kompetence komunikativní – formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně. Naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje a účinně se zapojuje do diskuze. Rozumí obrazovým materiálům, přemýšlí o nich a reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji.

Kompetence sociální a personální – účinně spolupracuje ve skupině. Podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu. Respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí myslí a říkají.

Kompetence pracovní – používá bezpečně a účinně materiály. Dodržuje vymezená pravidla. Plní závazky a adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky.

Pomůcky: obrázky k pověsti, text pověsti s vynechanými částmi vět a s označenými řádky (Příloha C), úplný text pověsti „O vzniku Pecky a Kostí“ (Příloha D)

Očekávaný výstup: Žáci postupují podle pokynů učitele. Žák považuje hodinu za zábavnou. Žák spolupracuje ve čtveřici a společně doplní podle obrázků pověst. Čtveřice vybere jednoho žáka, který přečte hotovou práci ostatním skupinám.

Průběh hodiny:

Motivace: „Milí žáci, pověst jste zvládli perfektně. Vzpomínáte, jak jste byli na výletě na Pecce? A chtěli byste vědět, co se o tom hradu povídá? Jaká se traduje pověst o tom, jak ten hrad vzniknul? Pojďte, sedneme si na koberec. V pověsti nám bohužel chybí některé řádky. Našla jsem k tomu doma obrázky, které vám pomohou tuto pověst doplnit. Zkusíte to ve skupinkách doplnit? Hurá do toho!“

Práce žáků: Žák s pomocí učitele seřadí obrázky v kontinuálním pořadí. Podle seřazených obrázků doplní pověst.

Hodnocení: Společné čtení a vyhodnocení pověstí. Hlasování o nejoriginálnější pojetí příběhu.

Závěr: „Chválím vás všechny za práci, spolupráci a všechny za vyplnění pověsti.“

Příprava 5. bloku (1 den):

A) „Výprava do papírny“

Pro zpestření projektu bude zařazena exkurze do místní papírny (obr. 2). V papírně bude předem domluvená prohlídka. Před exkurzí uvidí žáci krátké video o výrobě a zpracování papíru, aby byli připraveni na to, co je čeká. Cílem této výpravy je získání informací o místním průmyslu. Je jediný v naší obci.

Hodnocení výletu proběhne po ukončení prohlídky. Každý žák zhodnotí, co mu návštěva papírny přinesla.

Na závěr výletu bude zhodnoceno chování žáků při cestě do papírny i v papírně.

Obr. 2 Papírna v Dolní Branné (archiv autorky)

B) „Místo, kde žiji“

Předmět: Prvouka

Úkol: Žák se seznámí s obcí a jejími památkami.

Cíl: Žák dokáže prezentovat základní informace o Dolní Branné.

Čas: 90 minut

Organizace: Žák se pohybuje mimo školu a poté ve škole.

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení – vytváří si komplexnější pohled na kulturní jevy.

Kompetence komunikativní – vyjadřuje se výstižně v ústním i písemném projevu. Naslouchá promluvám druhých.

Kompetence sociální a personální – účinně spolupracuje ve skupině. Podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu. V případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá.

Kompetence občanské – chrání a oceňuje tradice i kulturní a historické dědictví.

Kompetence pracovní – používá bezpečně a účinně materiály a nástroje. Dodržuje vymezená pravidla, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky.

Pomůcky: fotoaparát, text s informacemi o památkách Dolní Branné (obr. 3), mapa ČR, papíry A2, psací potřeby.

Očekávaný výstup: Žák postupuje podle pokynů učitele. Žák považuje procházku za zábavnou. Žák aplikuje získané informace o obci. Žák napíše několik informací o papírně. Žák ve skupině vytvoří leták obce.

Prezentace: Vystavení letáku a písemných prací ve třídě.

Průběh hodiny:

Motivace: *„Milé děti, my jsme teď turisté. Zavřete oči, představte si, že jedeme na výlet. Sedíme ve vlaku. Jedeme dobru a nevíme kam (pouštím zvuky vlaku). A už jsme na místě. Jsme v obci, která se jmenuje Dolní Branná, jsme lidé, kteří chtějí poznat její památky a její historii. Já budu váš průvodce, dávejte dobrý pozor, co budu povídat, protože se vám to bude hodit. Velice mě zajímá, která ze skupinek si bude pamatovat nejvíce. Pomůžete mi poté vytvořit leták obce? Začali jsme tím, že jsme teď byli v papírně. To jsme viděli jediný průmysl, který v naší obci nyní máme. Cestou zpátky si uděláme procházku a podíváme se na památky, navštívíme obecní úřad a řekneme si informace, které pak použijete na leták. Jdeme na to?“*

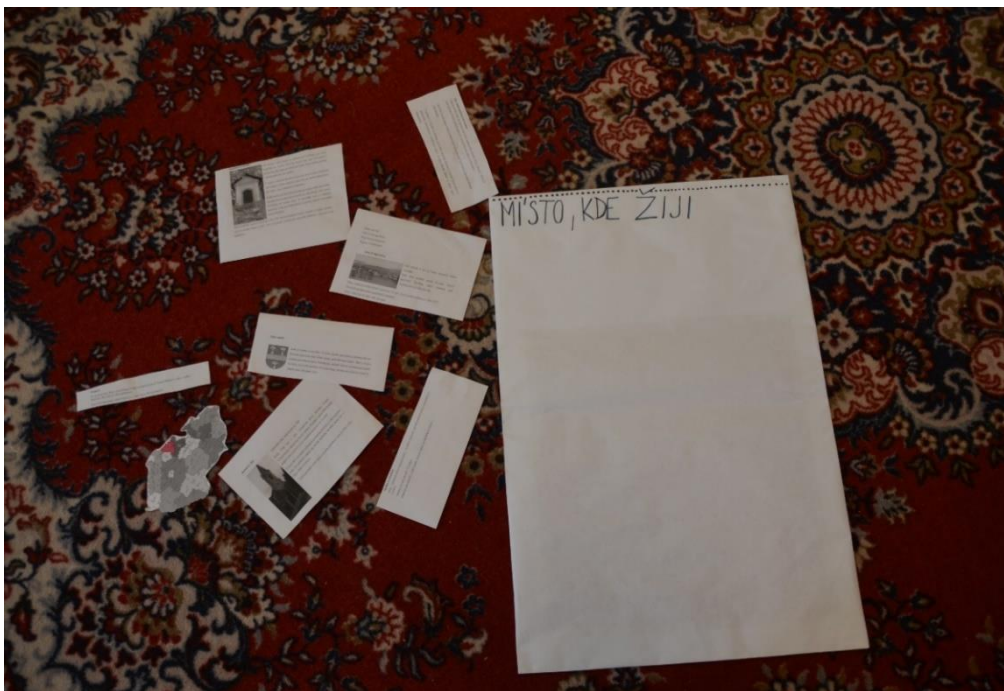
Zastávka u památek – učitel se ptá žáků, kdo co ví, poté informace doplní.

Práce žáků: Žák poslouchá informace od průvodce (učitele). Žák do skupinek dostane informace o Dolní Branné napsané na papíře, které si přečte. Po přečtení je úkolem skupinek říct ostatním spolužákům, co se dočetli (každá skupina má informace o něčem jiném).

Ve škole: Žák napíše několik informací, které se dozvěděl na exkurzi. Další prací je vystřihování a lepení informací na předem připravený velký arch – leták obce.

Hodnocení: Každý žák zhodnotí, co se mu na dopoledni líbilo, co nelíbilo a řekne jednu informaci, která je podle něho z celého dopoledne nejzajímavější.

Závěr: „Chválím vás za dnešní chování během exkurze v papírně i za chování na procházce.“

Obr. 3 Informace o Dolní Branné – před vytvořením letáku (archiv autorky)

Příprava 6. bloku (90 minut):

A) „Pověst mého kraje“

Předmět: Český jazyk

Úkol: Žák vytvoří „Pověst mého kraje“.

Cíl: Žák ve dvojici vymyslí pověst.

Čas: 60 minut

Organizace: Pracují ve třídě ve dvojicích.

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení – operuje s obecně užívanými termíny, uvádí věci do souvislostí.

Kompetence komunikativní – formuluje a vyjadřuje své myšlenky v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně a souvisle v písemném projevu. Využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahu potřebných ke kvalitní spolupráci s ostatními lidmi.

Kompetence sociální a personální – chápe potřebu spolupracovat s druhými lidmi při řešení daného úkolu.

Kompetence pracovní – používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení. Dodržuje vymezená pravidla a plní povinnosti a závazky.

Pomůcky: barevné nalinkované papíry, obrázky budov a erbu (obr. 4 až 7), obrázky postav.

Očekávaný výstup: Žáci postupují podle pokynů učitele. Žáci považují hodinu za zábavnou. Žáci napíší pod vedením učitele pověst.

Průběh hodiny:

Motivace: *„Milí žáci, v naší práci jsme si zkusili doplňovat pověst, pomáhali jsme autorovi s tím, jak to může vypadat. Zahráli jsme si na malíře a turisty. To se nám povedlo moc dobře. Já jsem dostala takový nápad. Co kdybyste tentokrát zkusili*

vymyslet svoji pověst? Zkusíme si tuhle hodinu zahrát na pány spisovatele a paní spisovatelky. Jste pro? Pojdme do toho!“

Na tabuli: Připravené rozdělení příběhu na úvod, stať a závěr.

Vysvětlit žákům, jak dodržet osnovu příběhu za pomoci barevných nalinkovaných papírů.

Práce žáků: Žák pracuje ve dvojici. Vybere si obrázek a postavu (může si ji i vymyslet). Na první barevný nalinkovaný papír píše první část příběhu (úvod). Poté dostane druhý odlišně barevný papír a píše druhou část (stať). Obdobně tvoří třetí část (závěr).

Vymyšlenou a napsanou pověst žák slepí.

Pokud si žák nebude jistý pravopisem, požádá učitele o pomoc.

Hodnocení: Žák zhodnotí, jak se mu pracovalo, zda pro jeho dvojici bylo těžké něco vytvořit.

Závěr: *„Chválím vás všechny za snahu a spolupráci. Vytvořili jste krásné a originální pověsti.“*

Obr. 4 Obecní úřad (archiv autorky)

Obr. 6 Kostel (archiv autorky)

Obr. 5 Erb (archiv autorky)

Obr. 7 Kaplička (archiv autorky)

B) „Ukaž, co jsi dokázal“

Na závěr celého projektu se žáci pochlubí žákům z první třídy, co dokázali vytvořit. Převypráví, co zažili během projektu a co se naučili. Přečtou pověsti, které vytvořili. Každý žák dostane za odvedenou práci v projektu sladkost a diplom na památku (Příloha F).

Závěr celého projektu: „Právě vládce hor, Krakonoš je ten, kdo nás celou dobu pozoroval. Má moc a moc práce s hlídáním našich hor, takže dnes se tu s námi nemůže rozloučit, ale já pro vás od něho a ode mě mám dobrou zprávu. Krakonoš povídal, že takhle hodné a šikovné děti dlouho nepoznal. Pro každého z vás tu mám drobné překvapení. Všichni jste se velice snažili, a proto tu pro vás mám odměnu. Každý z vás dostane sladkou odměnu a na památku ještě diplom, který je od Krakonoše a i ode mě. Mile jste mě překvapili a já vám děkuji za krásně strávený týden!“

7 Tematický rozbor vybraných podkrkonošských pohádek a pověstí

7.1 Kniha pohádek

Autorem knihy je Josef Štefan Kubín. Vypráví zde pohádky méně známé a tematicky blízké námětům pohádek Karla Jaromíra Erbena či Boženy Němcové. Tyto pohádky pocházejí od různých evropských národů (z Čech, Slovenska, Francie, Ruska, Německa a z dalších částí Evropy). Nasbíral je a převyprávěl společně s těmi, které vytvořil sám (z Podkrkonoší a Kladska). V pohádkách se objevují draci, kouzelná zvířata a kouzelné princezny, čarodějnice, králové i chasníci. Pohádky končí vítězstvím dobra nad zlem, objevují se zde ponaučení, dialogy a příklady správného chování.

Například pohádka *Jak Vítěk dobyl princezny (česká z Podkrkonoší, vyprávěla Anna Kulíčková z Jičína)* je tematicky zaměřená na Vítkovu vidinu štěstí a bohatství svých třech sester. Je zmiňován Vítkův vysněný život, volba životního partnera a kroky vedoucí k němu. Svůj sen si splní přes množství překážek, zdolávání těžkých situací, s pomocí rodiny, ale i nadpřirozených sil.

V pohádce *Všehochlup (česká z Podkrkonoší, vyprávěl Jan Kubín z Jičína)* se naopak objevuje cesta chlapce, kterého bohatý otec kvůli nezodpovědnosti vyhodí z domu. Je zde poukázáno na důležitost vzájemné podpory mezi lidmi. Ta pomůže chlapci dojít k z počátku nedosažitelnému cíli.

Alenuška a Ivánek (ruská, vypráví Afanasjev) je pohádka o dvou sirotcích, ve které je zobrazeno jejich strádání, nedostatek základních životních potřeb (vody) a starost jednoho o druhého. Je kladen důraz na příchod trestu při neuposlechnutí zákazu (Ivánek se promění v beránka). V závěru zvítězí dobro na zlomyslnosti závistivé postavy.

7.2 Tajemný věků hlas, Pověsti z východních Čech

Kniha autorky Leontýny Mašínové obsahuje 42 pověstí. Týkají se především vzniku měst, vesnic nebo hradů. V jiných pověstech je psané o místních pokladech nebo o určité krajině. Některé se týkají života předků, ve kterém se vyskytují bytosti s nadpřirozenými schopnostmi. V knize jsou popisné pasáže i dialogy postav. Tato publikace je zaměřena na východní Čechy, jak již název napovídá.

Pověst *O Trutnovském drakovi* tematicky spadá do dob vzniku měst a obcí. Při jejich výstavbě měst a obcí mohou vznikat různé překážky, zde je to drak. K úspěšnému překonání je podstatná soudržnost rodiny (kmenu) a promyšlený plán, jak ho překonat.

V pověsti *O vzniku Pecky* je tématem bájně vyprávění lidí o vzniku hradu Pecky. Pověst je podána dvěma různými pohledy. První pojednává moci zlé osoby, kterou není dobré pomlouvat. Každá pomluva se vždy vymstí. Ve druhém je psané o naivní důvěřivosti, závisti lidí vůči ostatním, kdy se závistivec kvůli bohatství upíše čertu, tak vznikne hrad Pecka.

7.3 Pobejtky za kamny a na sluníčku

Autorka knihy je Amálie Kutinová. Tato kniha vznikla na základě autorčiných návštěv u muže, který byl nazývaný „králem“ krkonošských pohádkářů“. Je tedy adaptací příběhu lidového vypravěče. Děti ho často navštěvovaly a poslouchaly, mnohdy jich byla plná světnice.

Děj se odehrává na horách v hlubokých lesích, v horské vesničce nebo v městečku pod horami, ale i v daleké zemi. V pohádkách se objevuje postava poctivého Honzy, králové a královny, čarodějnice, princ přeměněný v medvěda a kouzelné předměty (stůl, palice, apod.), apod. Ve všech příbězích se objevuje snaha ponaučit čtenáře, dobro zde vítězí nad zlem, chytrý nad hloupým a poctivý nad intrikářem. V některých se objeví i samotný vládce hor.

V pohádce *O třech bratřích* se objevuje téma náhlé smrti otce třech bratrů, o které se musí matka sama postarat. Je zde zobrazena snaha synů matce pomoci. Je možné vidět i rozdílnost povah chlapců, kdy se každý zachová v určité situaci

podle svého uvážení. Přes podobný osud se k řešení situace postaví každý jinak. Jsou zde využity kouzelné předměty, pomocí kterých je ukázána chamtivost lidí a zároveň jejich potrestání. Zobrazuje poctivost jako důležitou vlastnost. Je možné získat odměnu za nepoctivý přístup, o kterou člověk záhy přijde. Nejvíce odměněný je nejpoctivější přístup.

7.4 Z Krakonošovy mošny

Knížka autora Jaromíra Jecha s 19 pohádkami začíná a končí básní. Toto je autorův nejvýznamnější dětský soubor. Tato kniha je o tom, jak Krakonoš do hor přišel, co prožil a jak odešel. V příbězích se vyobrazují poupravené skutečnosti z minulosti. Objevují se zde pohádkové prvky, jako je například protiklad dobra a zla. Krakonoše zde vyobrazuje jako vzorného vládce, který není bezchybný a někdy se může splést. V některých příbězích jsou ustálené pohádkové začátky a konce. Je zde užíváno nářečí, názvů českých měst, pohoří a hor.

V pohádce *Jak se Krakonoš dostal do Krkonoš* je hlavním tématem zlobivý chlapec, kterého rodiče nejsou schopni zvládnout a jeho ztráta domova. Dále chlapec hledá své místo v životě. Je zde popsán jeho hluboký vztah k přírodě, putování přírodou, krása neosídlených hor a jejich postupné osidlování.

V pohádce *Proč Krakonoš tak tvrdě usnul* je tématem příchod vojsk do Čech a strach lidí z dění kolem nich. Pohádka je zasazená do doby, kdy u Hradce Králové proběhla Prusko-Rakouská bitva. Zobrazena je bezmoc všech a nespravedlnost v úctě k lidem z chudších vrstev.

7.5 Pohádky o Krakonošovi

Tento soubor 14 pohádek napsala autorka Marie Kubátová. Tematicky spadá do Krkonoš a Podkrkonoší, čerpá z přírodní a venkovské oblasti, v každé pohádce se objevuje vládce hor. Zabývá se obyvateli hor, jejich okolím a životem.

Autorka zde používá nářečí, píše často v dialozích. V textu se vyskytují i nadávky. Kubátová velice dobře znala kraj, tudíž se většina pohádek váže ke konkrétnímu místu. Krakonoš, pán hor, zde jednou lidem pomáhá, podruhé se jim snaží přitížit. Nakonec mu ukáže, co dovedou nebo on ustoupí a pomůže.

Krakonoš také dělá chyby, ale vždy je dokáže vyřešit. Autorka ukazuje, že i ten nejvyšší se může splést. V knize se píše i o vzniku některých řemesel, možném vzniku názvu jídla nebo o prvních lidech v Krkonoších. Příběhy na sebe nenavazují, ale po celou dobu se v nich objevují stejné postavy.

Pohádka *Jak vařil Krakonoš s Kuboukou kyselo* je tematicky zasazená do Krkonoš (pod Černou horou). Vyzdvihuje dobrosrdečnost lidí, i přes negativní vlastnosti jako je přehnaná upovídánost a věčná nespokojenost. V pohádce píše i o nezodpovědnosti vyšší moci.

7.6 Krakonošovo čarobejlí

Autorkou pohádek je Marie Kubátová. Tématem pohádek je rok z pohledu Krakonoše, Kubátová ji také nazývá jako kytičku pohádek. Rok mu začíná teprve tehdy, kdy vyroste první devětsil. Měsíce jsou nazývány podle květin, jedna odkvete a jiná rozkvete. V každé pohádce vystupuje jiná postava. Autorka v pohádkách využívá dialogu. Opět Krakonoš lidem i škodí. Zvířata zde rozumí lidem a lidé rozumí zvířatům. Pohádky na sebe přímo nenavazují. Krakonošův rok končí příběhem s názvem Margatón, poté se opět opakuje. Jde zde často o ponaučení, ne vždy příběhy končí šťastně.

Například výše zmíněná pohádka *Devětsil*, zobrazuje příchod člověka do hor a jeho hospodaření. Příroda vlastní ochránce, který se pokusí člověka zničit. V příběhu je téma touhy člověka po životě a strachu o své bližní. Popsané je využití nižší moci ve vyšším postavení a schopnost člověka pro život na zemi udělat cokoli i za cenu, že jako člověk nepřežije.

8 Shrnutí projektu a rozboru pohádek a pověstí

V diplomové práci na téma „Využití regionální literatury v primárním vzdělávání“, byl navržen průběh projektového vyučování na dané téma a rozbor pohádek a pověstí vybraných autorů.

Projekt směřoval především k rozšíření znalostí o obci, ve které se škola nachází, protože každý člověk, by měl mít základní informace o místě svého působení. Měl by dokázat na mapě České republiky určit, kde bydlí, vymežit kolik má obec přibližně obyvatel, zároveň znát název řeky či potoka protékajícího obcí. Měl by dokázat vyjmenovat nejvýznamnější historické a kulturní památky a zajímavosti dané obce či oblasti. Především žáky prvního stupně je potřeba vzdělávat v těchto tématech.

Někteří žáci při realizaci projektu věděli odpovědi rovnou, jiní získávali přehled postupně. Během projektu se dozvěděli vybrané informace o Krakonošovi. Na tajném výletě slyšeli pověsti, které se v Krkonoších vyprávěly. Ve škole viděli proměny Krakonoše v čase. Vyzkoušeli si vymyslet a ztvárnit Krakonoše dle svých představ. Během procházky navštívili místní papírnu a poznali kulturní památky obce i část její historie. Z poznatků společnými silami vytvořili plakát obce. Během projektu se setkali s několika pověstmi a jednu se pokusili sami vytvořit. Aby byla práce srozumitelná byli při psaní vedeni učitelem. Nakonec žáci všechny zpracované a vytvořené práce ve škole prezentovali.

Pohádky a pověsti od různých autorů byly tematicky rozebrány. Autorku nejvíce zaujaly publikace Marie Kubátové, která ve velké míře psala o Krakonošovi. Například v publikaci Pohádky o Krakonošovi autorka nepřímou píše, že vlastně i ten nejvyšší může někdy udělat chybu, aneb nikdo není dokonalý...

Závěr

Diplomová práce, představila vybraný region, jeho vymezení, historii a nejzásadnější literární autory. Tato teoretická část byla pojata podrobněji, než bylo pro plánovaný projekt potřeba. Tím nabídla možnost dalšího využití pro širší zpracování podobného tématu.

Druhá teoretická část shrnula historii i současnost projektové výuky. Byl zdůrazněn její přínos při vzdělávání žáka. Práce dokázala, že správně naplánovaný a zorganizovaný projekt je účinným nástrojem k zaujetí žáků. Neodmyslitelnou součástí práce s žáky při projektové výuce jsou klasické výukové metody. Zde se práce zaměřila na jejich správné použití a upozornila na možné chyby ze strany učitele.

Rozbor lokálních pohádek a pověstí poukázal na podobnost jejich poselství, ale i na různé úhly pohledů jak na jednotlivé situace, tak i na zásadní postavy regionální mytologie.

Žáci druhého ročníku základní školy prokázali obecné znalosti regionu. Cílem projektu bylo tyto jejich vědomosti rozšířit a obohatit. Toho bylo docíleno pomocí týdenního projektu. Své nově získané zkušenosti a informace žáci úspěšně využili při vlastní tvorbě. Žákovské práce na téma „pověst mého kraje“ jsou přílohami této práce. Je v nich vidět jak pochopení konceptu literární tvorby, tak i pochopení charakteristiky pověstí.

Forma projektového vyučování se dle předpokladu osvědčila. Žáci byli při hodinách pozorní a produktivní. Výlety je zaujaly a díky tomu nové poznatky lépe vstřebávali. V průběhu týdenního projektu bylo ověřeno tvrzení, že nedílnou a důležitou součástí projektu je jeho důkladná a podrobná příprava. O úspěchu celého projektu vypovídal i postoj žáků a jejich osobní hodnocení celého týdne.

Seznam použitých zdrojů

Knižní vydání

ANDĚL, J., 1996. *Sociogeografická regionalizace*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně. ISBN 80-7044-112-7.

DOLEJŠÍ, P., 2005. *Školní slovník českých spisovatelů: 331 českých spisovatelů od počátků písemnictví do současnosti*. 6. aktualizoval. vyd. Humpolec: Pavel Dolejší. ISBN 80-86480-58-5.

ENCYKLOPEDIE DIDEROT, 1997. *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*. Praha: Nakladatelský dům OP. ISBN 80-85841-35-5.

FLOUSEK, J., et al., 2007. *Krkonoše: příroda, historie, život*. Praha: Baset. ISBN 978-80-7340-104-7.

FORST, V., et al., 1993. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0345-2.

HAVEL, R., KOLÁR, J., OPELÍK, J., 1964. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Československý spisovatel.

HUTAŘOVÁ, I., HANZOVÁ M., 2003. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*. Praha: Tauris. ISBN 80-211-0461-9.

JANOUŠEK, P., et al., 1998. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Praha: Brána. ISBN 80-7243-014-9.

JECH, J., 1982. *Z Krakonošovy mošny*. Praha: Albatros.

JECH, J., 2008. *Krakonoš: vyprávění o vládci krkonošských hor od nejstarších časů až po dnešek*. Praha: Plot. ISBN 978-80-86523-91-0.

KOUDELKOVÁ, E., 2002. *Čtení o Krakonošovi: sborník studií (převážně) o literárních podobách vládce hor*. Liberec: Bor. ISBN 80-902-9013-2.

KOVÁŘÍK, V., 1977. *Literární toulky po Čechách*. Praha: Albatros, Klub mladých čtenářů (Albatros).

- KRATOCHVÍLOVÁ, J., 2006. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-4142-0.
- KUBÁTOVÁ, M., 1998. *Krakonošovo čarobejlí*. Praha: LEON. ISBN 80-901747-3-6.
- KUBÁTOVÁ, M., 1999. *Pohádky o Krakonošovi*. 2. vyd., v nakl. Artur 1. Praha: Artur. ISBN 80-86216-02-0.
- KUBÍN, J. Š., 1991. *Kniha pohádek*. 5. vyd. Praha: Albatros, Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 80-00-00088-1.
- KUBÍN, J. Š., 2013. *Kniha pohádek*. 9. vyd., v KK 2. vyd. Praha: Knižní klub. ISBN 978-80-242-3775-6.
- KUTINOVÁ, A., 1965. *Pobejtky za kamny a na sluníčku*. Havlíčkův Brod: Východočeské nakladatelství.
- KUTINOVÁ, A., 1993. *Okolo Gabry a Málinky*. 2. vyd., ve Sfinze 1. vyd. Ostrava: Sfinga. ISBN 80-85491-31-1.
- LEDERBUCHOVÁ, L., 2006. *Fraus slovník literárních pojmů, aneb, Co se skrývá za slovy*. Plzeň: Fraus. ISBN 80-7238-620-4.
- LOUDA, J., ZÁZVORKOVÁ, B., 2006. *Vrchlabí*. Praha: Paseka. ISBN 80-7185-757-2.
- MAŇÁK, J., ŠVEC V., 2003. *Výukové metody*. Brno: Paido - edice pedagogické literatury. ISBN 8073150395.
- MAŠÍNOVÁ, L., 1976. *Tajemný věků hlas: pověsti z východních Čech*. Hradec Králové: Kruh.
- MOCNÁ, D., PETERKA, J., 2004. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka. ISBN 80-7185-669-X.
- NOSKOVÁ, I., 2005. *Projektové vyučování jako specifická metoda pro rozvoj představitosti a fantazie dětí mladšího věku*. Liberec. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci. Fakulta pedagogická.

PAULÍK, I., 2014. *Krkonoše a Podkrkonoší*. Praha: Ottovo nakladatelství. ISBN 978-80-7451-091-5.

PROKOP, V., 2008. *Teorie literatury aneb Několik praktických slovníčků literárních pojmů*. Sokolov: O.K.-Soft.

VALOUCH, J., 1986. *Marie Kubátová*. Praha: Československý spisovatel.

ZORMANOVÁ, L., 2012. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4100-0.

ŽIŽKA, M., 2013. *Hospodářský rozvoj regionů: vymezení funkčních regionů, významné socioekonomické faktory, regionální odolnost a inovační intenzita*. Praha: Professional Publishing. ISBN 978-80-7431-131-4.

Internetové stránky

Amálie Kutinová, 2016. In: *Databazeknih.cz* [online]. [vid. 12. 8. 2015].

Dostupné z: <http://www.databazeknih.cz/zivotopis/amalie-kutinova-1656>

CZECH TOURISM, 2015. Vrchlabí. In: *Kudy z nudy* [online]. [vid. 12. 8. 2015].

Dostupné z: <http://www.kudyznudy.cz/Kam-pojedete/Krkonose-a-Podkrkonosi/Krkonose-a-Podkrkonosi/Vrchlabi.aspx>

DEWEY, J., 2008. Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy.

In: *Free ebooks by Project Gutenberg - Gutenberg* [online]. [vid.

25. 2. 2016]. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/ebooks/852>

DVOŘÁK, J., 2012. Marie Kubátová. In: *Časopis Krkonoše – Jizerské hory*

[online]. 7. 8. 2012 [vid. 5. 12. 2015]. Dostupné z:

http://krkonose.krnep.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=11867

DVOŘÁK, J., 2013. Marie Kubátová 1922-2013 pouť krkonošské spisovatelky se

uzavřela. In: *Časopis Krkonoše – Jizerské hory* [online]. 10. 7. 2013

[vid. 7. 12. 2015]. Dostupné z: http://krkonose.krnep.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=12243&Itemid=39

INFORMAČNÍ CENTRUM TRUTNOV, 2015. Historie a památky. In:

Infocentrum Trutnov [online]. [vid. 11. 8. 2015]. Dostupné z:

<http://www.ictrutnov.cz/index.php/mesto-trutnov>

Jaromír Jech, 2016. In: *Československá bibliografická databáze* [online]. [vid.

19. 2. 2016]. Dostupné z: <http://www.cbdb.cz/autor-9313-jaromir-jech>

KRKONOŠE – SVAZEK MĚST A OBCÍ, 2009. Geologie. In: *Krkonose.eu*

[online]. [vid. 10. 8. 2015]. Dostupné z <http://www.krkonose.eu/cs/geologie>

MAZÁČOVÁ, N., 2007. *Možnosti a meze projektové výuky v současné škole*

[online]. Aktualizace 19. 04. 2007 [vid. 19. 2. 2016]. Dostupné z:

<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/1288/MOZNOSTI-A-MEZE-PROJEKTOVE-VYUKY-V-SOUCASNE-SKOLE.html/>

MĚSTO VRCHLABÍ, 2015. Turistické zajímavosti. In: *Turistický portál Vrchlabi* [online]. [vid. 20. 8. 2015]. Dostupné z: <http://mestovrchlabi.cz/turisticke-zajimavosti/ms-1024/p1=1024>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2013. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Aktualizace 29. 3. 2013 [vid. 5. 1. 2016]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/318_1_1/

OBEC DOLNÍ BRANNÁ, 2016. Dolní Branná. In: *www.dbranna.cz* [online]. [vid. 19. 2. 2016]. Dostupné z: <http://www.dbranna.cz/>

PROXIMA BOHEMIA, 2009. Vrchlabi - Památky a turistické zajímavosti. In: *Místopisný průvodce po ČR* [online]. [vid. 15. 8. 2015]. Dostupné z: http://www.mistopisy.cz/pamatky_vrchlabi_10096.html

SPOLEČENSTVÍ OBCÍ PODKRKONOŠÍ, 2015. Historie. In: *Společenství obcí Podkrkonoší* [online]. [vid. 20. 9. 2015]. Dostupné z: <http://www.podkrkonosi.info/historie>

TISCALI MEDIA, 2015. Josef Štefan Kubín. In: *Osobnosti.cz* [online]. [vid. 6. 12. 2015]. Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/josef-stefan-kubin>

TURISTIKA.CZ, 2015. Podkrkonoší. In: *Turistika.cz* [online]. [vid. 10. 8. 2015]. Dostupné z: <http://www.turistika.cz/mista/podkrkonosi>

Seznam příloh

Příloha A: „O trutnovském drakovi“ – text s vynechanými slovy

Příloha B: „O trutnovském drakovi“ – úplný text

Příloha C: „O vzniku Pecky a Kosti“ – text s vynechanými částmi vět

Příloha D: „O vzniku Pecky a Kosti“ – úplný text

Příloha E: Realizace projektu

Příloha F: Diplom pro žáky

Příloha G: Zhodnocení projektu

Příloha H: Soubor žákovských produktů na téma „pověst mého kraje“

Příloha A: „O trutnovském drakovi“ – text s vynechanými slovy

Český kmen Charvátů se skoro před tisíci lety usadil v horním poříčí Jizery, Cidliny, Labe a jeho přítoku Úpy. Zabral končiny, kde byl dostatek_____. Jednoho dne se zastavil v širokém údolí řeky Úpy starosta Trut. Přivedl svou rodinu i _____ a všem oznámil své rozhodnutí, že na pravém břehu řeky vybuduje_____. Vyzval je, aby se s chutí dali do stavby sídliště, kde všem bude dobře. Chytře vybrali místo, kam _____ nedosáhla ani při jarním roztávání sněhu. Vysekali stromy, našli nejvhodnější stromy na klády, svezli kameny do hrubých základů stavby.

Trut měl dva siláky jako příbuzné, Hlasoně a Tvrdoně. Jednoho dne se vydali do lesa pomoci kácet_____. Slyšeli vraní krákot, pronikavý křik sojek i strak. Bylo znát, že je něco podráždilo. „Je tam bezpochyby_____,“ usoudil Tvrdoň. „Přesvědčíme se“ navrhl Hlasoně a stoupal po balvanech k vrcholu skály. Už byli nahoře, dívali se do propasti a v tu chvíli utíkali, jak nejrychleji mohli. Vystrašení doběhli k Trutovi: „Starosto, tady se nemůžeme usadit, žije tu _____. Trut jim nevěřil: „Cože tu žije?“ „Vždyť vám pravíme: saň. Viděli jsme ji, má strašnou tlamu plnou _____, koulí ohnivýma očima a může létat, má křídla jako ohromný netopýr,“ vylíčil Hlasoně. „A jaké má drápy, Trute, ta do nich někoho dostat, podrží si ho a těmi zubisky ho spořádá ve chvílce.“ dodával Svatoš. Začal Truta přemlouvat, ať _____. Trut sice přátelům uvěřil, ale rozhodl se, se nevzdát. Rozkázal, aby se všichni, kdo unesou zbraň v ruce, se chopili luků, kopí, oštěpů a seker a vydali se s ním do lesa.

Hledí se skály dolů, ale drak nikde. Spustili na laně dolů malé svázané_____. Bučelo, chuděrka a drak už otvíral tlamu, aby ho chňapl, ale nedostal je, naopak se sám chytil. Dostali zvíře nahoru. Mrtvé nebylo, lidé se ho báli tak, že se jim zbraně v rukou třásly. Trut hlavu neztratil. Pustil se s drakem do boje a _____

_____ Kůži vycpali, usušili a vyvěsili na oslavu Trutova hrdinství. Pevnost po něm získala jméno Trutnov. A když po staletích vzrostla v město, v jeho znaku se ocitla saň i létající pták nad ní. Kůže v Trutnově však nezůstala.

Prvního máje 1024 jeli Trutnované do Brna na slavnost. Český kníže Oldřich tam uváděl syna Bratislava za správce Moravy. Poddaní přinášeli dary, Trutnovští dali to, čeho si nejvíce vážili: vycpaného draka. Brňané ho mají dodnes zavěšeného ve své radnici. Říkají mu „brněnský“ drak. Jejich předkové se prý za něho odměnili darováním zvonu. (Mašínová 1976, s. 10–13)

Příloha B: „O trutnovském drakovi“ – úplný text

Český kmen Charvátů se skoro před tisíci lety usadil v horním počíčí Jizery, Cidliny, Labe a jeho prvního většího přítoku Úpy. Zabral končiny, kde byl dostatek orné půdy. Jednoho dne se zastavil v širokém údolí řeky Úpy statný vůdce (starosta) Trut, Charvát. Přivedl svou rodinu i služebnictvo a všem oznámil své rozhodnutí, že na pravém břehu řeky vybuduje tvrz s ohradami pro dobytek. Vyzval je, aby se s chutí dali do stavby sídliště, kde všem bude dobře. Chytře vybrali místo, kam voda nedosáhla ani při jarním roztávání sněhu. Vysekali stromy, našli nejvhodnější stromy na klády, svezli kameny do hrubých základů stavby.

Trut měl dva siláky jako příbuzné, Hlasoně a Tvrdoně. Jednoho dne se vydali do lesa pomoci kácet duby. Slyšeli vraní krákov, pronikavý křik sojek i strak a drobnějšího ptactva. Bylo znát, že je něco podráždilo. „Je tam bezpochyby výr,“ usoudil Tvrdoň. „Přesvědčíme se“ navrhl Hlasoně a stoupal po balvanech k vrcholu skály. Už byli nahoře, dívali se do propasti a v tu chvíli utíkali, jak nejrychleji mohli, nepřemýšleli ani nad nebezpečím, které se mohlo stát. Vystrašení doběhli k Trutovi: „Starosto, tady se nemůžeme usadit, žije tu saň. Trut jim nevěřil: „Cože tu žije?“ „Vždyť vám pravíme: saň. Viděli jsme ji, má strašnou tlamu plnou dlouhých zubů, koulí ohnivýma očima a může létat, má křídla jako ohromný netopýr,“ vylíčil Hlasoně. „A jaké má drápy, Trute, ta do nich někoho dostat, podrží si ho a těmi zubisky ho spořádá ve chvílce.“ dodával Svatoš. Začal Truta přemlouvat, ať se vrátí tam, odkud přišli. Trut sice přátelům uvěřil, ale rozhodl se, se nevzdát boje. Rozkázal, aby se všichni, kdo unesou zbraň v ruce, se chopili luků, kopí, oštěpů a seker a vydali se s ním do lesa.

Hledí se skály dolů, ale drak nikde. Spustili na laně dolů malé svázané telátko. Bučelo, chuděrka a drak už otvíral tlamu, aby ho chňapl, ale nedostal je, naopak se sám chytil. Nějakou dobu trvalo, než dostali zvíře nahoru. Mrtvé nebylo, lidé se ho báli tak, že se jim zbraně v rukou třásly. Trut hlavu neztratil. Pustil se s drakem do boje a nepřemýšlel nad tím, že zvíře může zaútočit šupinatým ohonem. Draka zabil, lidé stáhli dračí kůži, maso zakopali na místě a s jásotem odcházeli domů. Kůži vycpali, usušili a vyvěsili na oslavu Trutova hrdinství. Tvrz po něm získala jméno Trutnov. A když po staletích vzrostla v město, v jeho znaku se ocitla saň i létající pták nad ní. Kůže v Trutnově však nezůstala.

Prvního máje 1024 jeli Trutnované do Brna na slavnost. Český kníže Oldřich tam uváděl syna Bratislava za správce Moravy. Poddaní přinášeli dary, Trutnovští dali to, čeho si nejvíce vážili: vycpaného draka. Brňané ho mají dodnes zavěšeného ve své radnici. Říkají mu „brněnský“ drak. Jejich předkové se prý za něho odměnili darováním zvonu (Mašínová 1976, s. 10–13).

Příloha C: „O vzniku Pecky a Kosti“ – text s vynechanými částmi vět

Za dávných let, kdy ještě čarodějnice svobodně provozovaly své rejdy, žila také zlá kouzelnice na Táboře u Lomnice. Celý kraj měla v moci. Komu byla přízní nakloněna, tomu _____, ale dělala více _____.

Občas si zvala vědma k sobě _____, aby jí dávaly prádlo do pořádku. Nechtělo se jim, ale odepřít takovou službu mocné _____ se neodvážily.

Jednou se zase čarodějka chystala za svými rejdy a spády a nakázala těm ženským, aby jí zatím vypraly prádlo...řekla: „ _____, ale do chalupy at' mi ani nepáchnete. Se zlou byste se potázaly. Až se vrátím, dostanete _____.“ _____

Ženské věru neměly chuti, aby kramařily v ohyzdné barabizně, na sluníčku jim bylo lépe. I praly, chvílemi na čarodějnici broukajíce, že jim dnes zrovna po pouti mohla dát pokoj. Když prádlo k večeru pověsily, vytáhly své ranečky, dnes lépe zásobené než jindy, a vybraly z nich koláče, ovoce i maso. Chutnalo jim, jedly, jak když paličkami tluče.

„Kdo by čekal na večeri od čarodějnice, to bychom _____
_____.“ Zatím se čarodějná bába vrátila zadem a vyslechla si, co si povídaly. Ženské, jak ji spatřily, zůstaly jako opařeny, věděly, že _____. Vědma ve zlosti vytrhla jedné ženě _____ a hodila _____. Potom sebrala pecku od druhé _____ a mrštila ji _____.
_____. Kam zbytky dopadly, vznikly hrady _____ (Mašínová 1976, s. 18, 19).

Příloha D: „O vzniku Pecky a Kostí“ – úplný text

Za dávných let, kdy ještě čarodějnice svobodně provozovaly své rejdy, žila také zlá kouzelnice na Táboře u Lomnice. Celý kraj měla v moci. Komu byla přízní nakloněna, tomu pomáhala, ale tropila víc škody než dobra. S tím, kdo se jí nezachoval, bylo amen, proto ji lidé otrocky sloužili.

Občas si zvala vědma k sobě dvě ženy z blízké vsi Ploučnice, aby jí dávaly prádlo do pořádku. Nechtělo se jim, ale odepřít takovou službu mocné kouzelnici se neodvážily.

Jednou se zase čarodějka chystala za svými rejdy a spády a nakázala těm ženským, aby jí zatím vypraly prádlo... „Pilně pracujte“ poroučela, „ale do chalupy ať mi ani nepáchnete. Se zlou byste se potázaly. Až se vrátím, dostanete večeři a plat.“

Ženské věru neměly chuti, aby kramařily v ohyzdné barabizně, na sluníčku jim bylo lépe. I praly, chvílemi na čarodějnici broukajíce, že jim dnes zrovna po pouti mohla dát pokoj. Když prádlo k večeru pověsily, vytáhly své ranečky, dnes lépe zásobené než jindy, a vybraly z nich koláče, ovoce i maso. Chutnalo jim, jedly, jak když paličkami tluče.

„Kdo by čekal na večeři od čarodějnice,“ pravily, „to bychom něco popadly! Sama snad nemá kale co do huby, je suchá jako trdlice.“ Zatím se čarodějná bába vrátila zadem a vyslechla si, co si povídaly. Ženské, jak ji spatřily, zůstaly jako opařeny, věděly, že jsou v bryndě, že měly mlčet. Vědma ve zlosti vytrhla jedné ženě ohryzanou kost a hodila ji na západ. Potom sebrala pecku od druhé pradelny a mrštila ji na východ. Kam zbytky dopadly, vznikly hrady Kost a Pecka (Mašínová 1976, s. 18, 19).

Příloha E: Realizace projektu

Realizace 1. bloku

„Tajný výlet“

Na tajný výlet se jelo do Svobody nad Úpou. V autobuse proběhla motivace. Ve Svobodě vedení žáků převzala průvodkyně. Vyprávěla jim pověst *O trutnovském drakovi*. K této pověsti byl vymodelovaný drak, který visel u stropu jedné místnosti. V další místnosti, kde vyprávěla pověst *Permoníci z Rýchor*, stála vytvořená další část výstavy doprovázená hudbou a pohybem permoníků. Dále byla prezentovaná pověst *I takhle mohla vzniknout Sněžka*. Na výstavě žáci viděli Věštírnu, Čertův mlýn, Ledovnu a Nejkrásnější strašidlo. Z něho byli nejvíce překvapeni. Za plentou u nejkrásnějšího strašidla bylo zrcadlo. Tudíž nejkrásnější strašidlo byl každý žák sám. Průvodkyně nechala žáky výstavu ještě prohlížet. U jedné části byli žáci vyfotografování (obr. 1). Nakonec si mohli koupit rekvizity. Cestou zpátky žáci nemluvili o ničem jiném, než o výstavě a o zakoupených drobnostech. Po příjezdu zpátky ke škole byli žáci pochváleni za chování a vystupování v autobuse i na výstavě.

Obr. 1 Žáci na výstavě „Do Krakonošova“ (archív autorky)

Realizace 2. bloku

A) „Zpátky do Krakonošova“

Znělka z Krkonošských pohádek byla první částí motivace. Žáci hádali, co je to za skladbu. Během pár vteřin byly ručičky nahoře. Tím se dostali zpátky k výletu, který absolvovali. Vraceli se k zážitkům a pomocí fotografií vzpomínali, co zažili. Postupně pod vedením učitele došli k vládci hor. Krakonoše viděli pomocí prezentace na dataprojektoru. Viděli, jak si lidé představovali Krakonoše v průběhu 20. století.

B) „Můj Krakonoš“

Na lavici měli žáci připravené čtvrtky A3, tuše, mističky, špejle a voskovky. Vyslechli si úkol a pustili se do práce. Žáci se začali ptát na otázky typu, jestli tam může být to..., zda mohou nakreslit ono... apod. Měli volnost, jen dostali upozornění na velikost Krakonoše, aby na velkém rozměru papíru nebyl malý Krakonoš. Žáci měli po celou dobu „volnou ruku“.

Do konce první hodiny žáci stihli nakreslit svého Krakonoše tuší. Během přestávky výtvořiny zaschly a na začátku další vyučovací hodiny mohli pokračovat připravenými voskovkami.

Okamžitě se sami od sebe pustili do práce. Voskovkami vybarvovali své Krakonoše (obr. 2 a 3). Pokud byli žáci hotoví, měli za úkol svému Krakonoši vymyslet jméno, bydliště a vlastnost na papír mimo pokreslenou čtvrtku. Techniku žáci zvládli na výbornou.

Před koncem hodiny vytvořili výstavu všech Krakonošů (obr. 4). Všichni byli zvědaví, jak práce dopadly. Žáci dostali čas, aby si prohlédli všechny práce. O chvíli později měl každý z nich vybrat jeden obrázek, který se jim nejvíce zamlouval. Nakonec vybrali tři nejvíce zdařilé práce a žáci byli odměněni drobnou odměnou, na kterou jsou zvyklí.

Obr. 2 Žáci při práci (archiv autorky)

Obr. 3 Krakonošové před výstavou (archiv autorky)

Obr. 4 Krakonošové na nástěnce (archiv autorky)

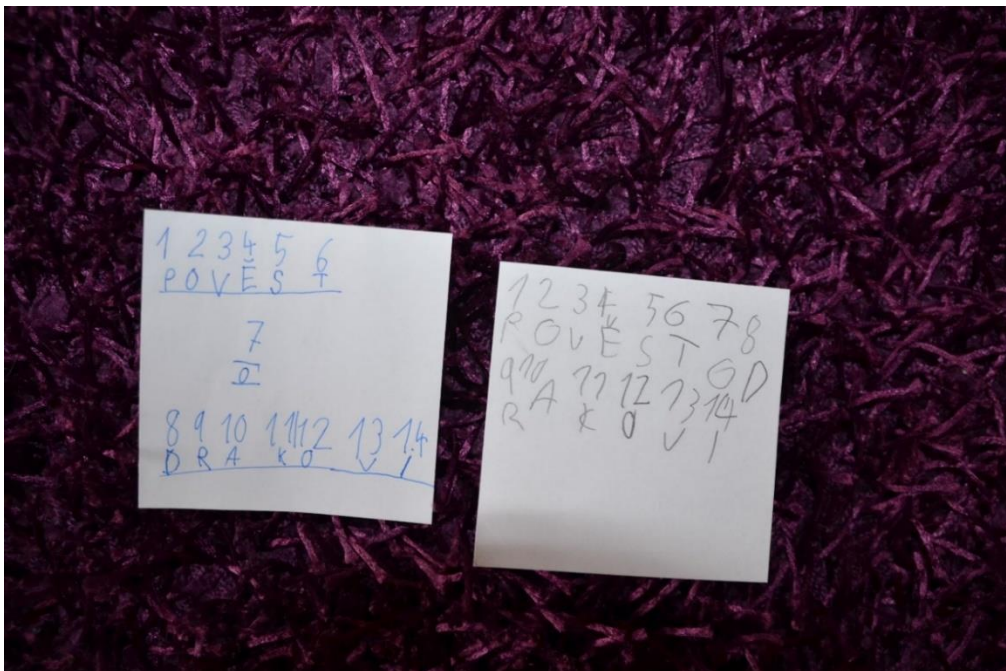
Realizace 3. bloku

A) „O trutnovském drakovi“

Motivace o zatoulaných písmenkách se velice zdařila. Žáci po skupinách začali s nadšením pracovat, běhali po třídě, hledali písmena a zapisovali je na lísteček (obr. 5). Když měli hotovo, dostali pověst, kde chyběla některá slova. Začali ji sami od sebe číst a doplňovat vynechané řádky.

Pár minut pracovali samostatně, pro urychlení práce jim byla pověst nahlas čtená učitelem a žáci doplňovali chybějící slova. Po přečtení celé pověsti se učitelé vyplněná pověst najednou objevila pod stolem. Všichni žáci byli zvědaví, co v té pravé pověsti je napsané.

Žáci si při čtení originální pověsti počítali, kdo se víckrát shodoval s pověstí, která byla doplněná. Ve třídě byla velice příjemná atmosféra. Nakonec byli všichni pochváleni. Práce se jim zdařila.

Obr. 5 Každé písmeno mělo svoje číslo (archiv autorky)

Realizace 4. bloku

„Obrázková pověst – O vzniku Pecky a Kosti“

Žáci byli motivovaní již z minulé hodiny. Věděli, že je čeká podobný úkol. Tentokrát byl úkol obohacený o obrázky, ze kterých žáci byli překvapení. S nadšením se okamžitě pustili do práce (obr. 6). Ne vždycky se podařilo, aby žáci pochopili správně význam věty a správně ji doplnili, ale většina z nich byla tak šikovná, že i přesto měl výsledek význam. Nejvíce se těšili na to, až budou mít dopsáno a budou číst pověsti spolužákům.

Bylo jim vysvětleno, že není nutné, aby doplnění měli stejné jako autor původní pověsti. Je důležité, aby text dával smysl. Nakonec byli všichni pochváleni, dostali odměnu.

Obr. 6 Luky H., Váša, Marťa a Tonda při práci s pověstí (archiv autorky)

Realizace 5. bloku

A) „Výprava do papírny“

Ráno před odchodem ze školy viděli žáci krátké video o výrobě papíru, aby měli o procesu představu. Ještě více se do papírny těšili. Vše vyšlo přesně podle plánu.

V papírně u vchodu už čekal vedoucí pobočky, který žáky provázel. Byl velice vstřícný a mluvil s ohledem na věk dětí. Žáci se mohli podívat na stroje (obr. 7), sáhnout si na kotouče, podívat se na skládání papírů, někteří i dostali svoji „první výplatu“ na propisovací papír. V papírně dostali drobné dárečky v podobě karet a papírových bloků.

Obr. 7 Žáci při sledování práce jedné zaměstnankyně (archiv autorky)

B) „Místo, kde žiji“

Cesta zpátky byla využita k procházce po památkách obce. U každé významné budovy nebo místa se žáci dozvěděli jejich název a původ. Poslední zastávkou byl kostel, kde každá skupina dostala krátký texty k historii obce nebo k památkám.

Jejich úkolem to bylo ve skupině přečíst a poté informace prezentovat ostatním dětem. Ve škole z těchto lístků vytvořili plakát obce, kam nalepili fotografie, které pořídili při procházce.

Poslední úkol, který v tomto bloku měli, bylo napsat krátký text na téma „Dnešní exkurze“. Co viděli, co se dozvěděli, co se jim líbilo. Nakonec se celý den podařil. Žáci byli pochváleni za chování, za napsání práce a za vytvoření plakátu (obr. 8).

Obr. 8 Žáci s hotovým plakátem obce (archiv autorky)

Realizace 6. bloku

A) „Pověst mého kraje“

V této části si žáci vyzkoušeli roli spisovatele či spisovatelky. Hned po motivaci pomohla učiteli příprava na tabuli. Žáci se dozvěděli, že má každý příběh tři části. Co každá část příběhu obnáší. Předem připravené nalinkované barevné papíry pomohly žákům se strukturou příběhu. Dostali první papír, napsali vymyšlený název a začali psát úvodní část příběhu. Na psaní měli deset minut. Stejně času měli na vymyšlení a napsání stati. Na třetí papír pak napsali závěr. Žáci měli po celou dobu možnost pomoci s pravopisem. Žáci, kteří měli hotovo, podle vzoru mohli papíry slepit k sobě a nakonec nakreslit ke své pověsti obrázek.

Někteří si dali opravdu záležet. Přestože to jsou děti na začátku druhé třídy, většina z nich vymyslela skvělé pověsti. Na konci hodiny proběhla reflexe a pochvala.

B) „Ukaž, co jsi dokázal“

Závěrečná hodina probíhala před žáky z prvního ročníku. Žáci účastníci se projektu vyprávěli o celém projektu, ukázali některé fotografie. Povíдали spolužákům, co zažili, co se jim líbilo a co bylo nejlepší a nejzajímavější. Prošli v rychlosti celý „Týden v Krakonošově“ a nakonec jako nejdůležitější přečetli pověsti, které žáci vytvořili. Bylo příjemné vidět, jak se žáci těšili na to, až přečtou svou práci (obr. 9). Jako poslední vždy ukázali obrázek, který byl většinou tematický k dané pověsti. Celý projekt sami zhodnotili.

Nakonec byli žáci pochváleni. Proběhlo poděkování za celý týden a reflexe z pohledu učitele. Jako ukončení projektu dostal každý diplom za plnění úkolů a za výbornou spolupráci. K tomu dostali sladkou odměnu.

Obr. 9 Příprava na čtení pověstí (archiv autorky)

Příloha F: Diplom pro žáky

DIPLOM

*Za výborné plnění úkolů
a krásné výsledky
v "Týdnu v Krakonošově"*

Paní učitelka:

Vládce našich hor

Příloha G: Zhodnocení projektu

Projekt nazvaný „Týden v Krakonošově“ byl realizován ve druhé třídě v Základní škole v Dolní Branné. Vzhledem k tomu, že jsem v této třídě byla na souvislé praxi, žáky jsem znala a oni znali i mě. Podmínky pro projekt byly vynikající. Všichni zaměstnanci školy byli velice ochotní a vstřícní pro tuto práci. Velkou výhodou byla možnost výletu, procházky i exkurze.

Při plánování projektu jsem zvažovala, jakým způsobem zaujmout žáky. Vymýšlela jsem situace, které by bavily mě jako žákyni v jejich věku. Co všechno do projektu zahrnout, aby byl adekvátní k jejich psychickému vývoji. Vymýšlela jsem úkoly a aktivity, aby byly v projektu zahrnuty elementární znalosti z vymezené oblasti.

Při realizaci projektu žáky zaujal motivační výlet „Do Krakonošova“. Dlouho si vyprávěli, co všechno se jim líbilo. Na výletě je nejvíce zaujalo „Nejkrásnější strašidlo“. V průběhu projektu žáky kontroloval vládce hor. Součástí projektu bylo nejen tvůrčí psaní dětí, ale i rozvoj fantazie a představivosti. Žáci plnili úkoly od výtvarné výchovy, kde vytvářeli „svého Krakonoše“, přes český jazyk, kdy doplňovali vynechaná slova v pověsti podle kontextu nebo podle obrázků, přes oblast člověk a jeho svět, kde vytvářeli leták obce a navštívili papírnu, až po dílnu tvořivého psaní na téma „pověst mého kraje“. Po celou dobu se žáci dozvídali informace o dané oblasti. Poznávali historii a kulturu obce a jejího okolí. Naučili se, jak vypadá pověst a o čem je tento žánr.

Projekt směřoval především ke znalostem o obci, kde stojí škola. Každý člověk by měl mít základní informace o místě svého působení. Měl by dokázat na mapě České republiky určit, kde bydlí. Vymezit, kolik má obec přibližně obyvatel, zároveň znát název řeky či potoka protékajícího obcí, dokázat vyjmenovat nejvýznamnější historické a kulturní památky a zajímavosti dané obce či oblasti. Především žák prvního stupně, by se měl dobře orientovat v místě svého působení.

Během projektu žáci pracovali samostatně, ve dvojicích i ve čtveřicích. Jsou zvyklí takto pracovat již od první třídy. Bylo příjemné pozorovat, jak se ti šikovnější

žáci snaží pomoci. Především bylo příjemné, že nedošlo k žádné velké výměně názorů a ve skupině se opravdu snažili přispět všichni.

Z počátku jsem z této práce měla strach. Nevěděla jsem, jak žáci zareagují, zda je aktivita budou bavit a především jsem měla strach z toho, jak žáci druhé třídy dokáží napsat „pověst mého kraje“. Dopadlo to, podle mého názoru, na výbornou. Viděla jsem, že se žáci při psaní bavili, že měli zájem práci psát. Původně měla být práce vytvořená ve dvojicích. Někteří žáci však chtěli psát samostatně, což jsem jim umožnila. Jsem ráda, že se práce povedla. Přinesla něco nového mně, jako pedagogovi, ale i žákům v podobě nových informací a zkušeností.

Z projektu mám celkově dobrý pocit. Týdenní projekt jsem vytvářela a realizovala ve své praxi poprvé. Získala jsem mnoho nových zkušeností a dovedností. Zjistila jsem, že je tato práce náročná. Je náročná časově, na přípravu úkolů, z hlediska organizace, ale i na přípravu veškerých materiálů k realizaci projektu. Velkou zkušeností pro mě bylo vzít žáky ven na procházku, na výlet autobusem a na exkurzi. Bylo pro mě přínosem udělat jim týden plný učení i zábavy a zároveň všechno zorganizovat. Nakonec jsem viděla, jak žáky projekt bavil, že měli radost ze svých prací, chlubili se ostatním spolužákům. Měla jsem z toho radost.

Příloha H: Soubor žákovských produktů

Pověst o papírně a špaslíkově 1

La dávných časů v naší obci...
Žil jeden špaslík a sen se jmenoval Martin. Byl milý, hodný a silný.

Jeho sen byl postavit velký dům.
Nařídil louku a vičaroval dům.
Během jedné hodiny tam stála velká budova.

3
A nakonec svým mocným kouzlem.
Postavil krásnou papírnu a tak se špaslík Martin se stal šéfem v papírně.

Bověst o cikánovi

Kdysi dávno v jedné opci Dolní Bystrá
žil jeden Cikán Arnošt.

Cikán Arnošt kradl a hodně nadával a hodně
pil vodku. měl kamaráda Kaštanu a jednou
svému kamarádovi Kaštanovi dal. Dodržel
řácalamustič krev.

nakonec cikána Arnošta uspali a odvezli.
dovžeremí samho probudili a posadili na
Elektrické křeslo a museliho rabit jeho duše
šladopekka.

V škole La dámyčkasi v naši du škola
byla krásná. Protože nebyli přestávky.

Školka Akfirka a pan učitelka
nemysleli se přestávky budou.

Přestávky budou. Všichni děti
už chutí rádi.

0
/ 20

Pověst o erbů

Za dávných časů^{ořík} naší
obci starosta Jan. Jednou ráno
se obrátil erbu. A starosta se ho
vydal hledat.

A starosta hledal svědky, kteří by věděli kam se
erbu obrátil. Nějakého černovlasého chlápka viděl.
A tak se ho vydal hledat po celé české republice,
A jeden náh řekl že znak viděl v Budapešti.

A vydal se do Budapešti a hledal černovlasého chlápka.

A protože Budapešť je velké město tak věděl že ho
může najít jednoduše. A hledal erbu našel a jel ho vrátit
s pásky na radnici.

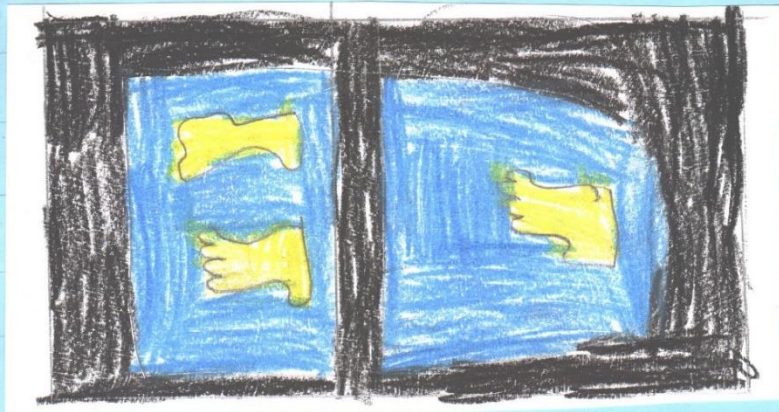

Povísta o vrbu

Vrb se vyrobil 18. 8. 9. Tenkrát před dávných
lety se pěstovalo hodně slámy. Vrb je na
obecním úřadě.

U jednoho dne se tam postavila autobusová
stánek a hasičárna. Byla natřvaná s autobu-
sovou stánek na obecní úřad, protože
on měl vrb.

Chytrý pan starosta vymyslel
že dá na hasičárnu k snob hasičů
a na autobusovou stánek pověsí jídelní
řád.

POVĚST O, KOSTĚLU A CIKÁNECH
KDISI DAVNO BYDLELI CIKÁNI A
CIKÁŇATA V DOLNÍ BRANĚ. BYLY
TADÍ JENOM CHÍŠE.

A PAK TAM PŘIŠLI BĚLOŠI POBILI
CIKÁNY SAPÁLILI IJM CHÍŠE A NAPAMÁT
KV TAM POSTAVILI DOMI A KOSTEL
NEJSILNĚJŠÍ BĚLOCH BIL SVATÍ VIŘÍ A
PONĚM POVMENOVALI KOSTEL

ama památek samy posta-
vili kostel a domi a sen kostel
samy stojí dodnes

Čarivě o kraslíchovi a kaptičce
Když dávno byla jedna
vesnička byla 1 kaptička a všichni
kaptičce byli kraslík a ten kraslík
a všichni kaptičce měli poklad.

Hodný kraslík měl i nepřítel a
hrobný kraslík se jmenuje Jedovous a
zlý kraslík se jmenuje Černovous.

1 noc poklad byl pryč. Jedovous hledal
a poklad našel všichni ale Jedovous
samotně to našel.

Jedovous a Černovous se nakonec se
usmířily spravedlivě je rozdělily.

Pověst o úřadě

Ze dávných časů v naší obci žil jednou soudce. Rozhodl, že postaví úřad a usídli se tam.

Ale úřad vyhořel tak ho postavili znovu a byl hezčí než ten předtím. O hodně hezčí. Soudce zemřel a tak vymísleli starostu.

Starosta se jmenoval Libor Čvanča-
na a vše přestavil vše přesta-
vil na nové domy a školu a křepu
a stromi tam byly skoro všude
a vše skončilo dobře.

Pověst o permoníky

Byl jeden permoník, před několika
desítkami lety, a byl v botách nasedl sám
diamanty, a sloto a tolyse jmenovali
Krokosy v toli, a k tomu sahadne
kristali a šebro.

